

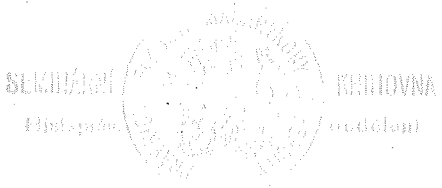
13

13-E-73

OBČANSKÁ KNIHOVNA
SVAZEK
66-67-68.

Dr. VÁCLAV MÜLLER:

NÁBOŽENSKÉ POMĚRY
V ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLICE.

1925.

VYDÁNO
PÉČÍ MINISTERSTVA
ŠKOLSTVÍ A NÁRODNÍ OSVĚTY
VE STÁTNÍM NAKLADATELSTVÍ V PRAZE.

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA PRAVNICKÉ FAKULTY UJEP STARÝ FOND Č. inv.: 33.784

Všecka práva vyhrazena.

Koupí od	<i>M. Karlov</i>
Darem od	_____
v	_____ za Kčs
Inv. čís.:	33.784
Sign:	_____

Knihtiskárna Státního nakladatelství v Praze.

Historický přehled.

České země.

Chceme-li rozuměti dobře náboženským poměrům v Československé republice, zejména postavení jednotlivých církví v tomto státě, jest především potřeba ohlédnouti se poněkud do minulosti a stopovati rozvoj i jednotlivá období těchto poměrů až do přítomné doby. Bude to zejména proto vhodné, jelikož náš stát jest sloučen ze dvou územních částí, z českých zemí, tedy Čech, Moravy i Slezska, a ze Slovenska s Podkarpatskou Rusí, v těchto obou částech však vyvíjely se náboženské poměry v minulosti způsobem různým, dále pak ježto také právní stav, jenž tam byl v době vzniku československého státu a který, byv převzat, trvá posud, jest od sebe značně odlišný.

Obyvatelstvo českých zemí obrátilo se od pohanství ku křesťanské víře v druhé polovici 9. stol. hlavně zásluhou slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje. Zbytky pohanské držely se ještě dost dlouho, hlavně v odlehlých částech země, ale pak docela zmizely. První spořádání církevních poměrů stalo se zřízením moravského arcibiskupství, na jehož stolec dosedl sv. Metoděj. Ale rozvratem velkomoravské říše na počátku 10. stol. zaniklo i toto arcibiskupství a tuzemská organizace křesťanské církve byla upravena teprv opět až r. 973, kdy bylo založeno biskupství v Praze, pod něž příslu-

šela celá česká říše. O sto let později byla Morava postavena pod správu nového biskupství olomouckého. Když pak r. 1344 bylo pražské biskupství povýšeno na arcibiskupství, zřízeno bylo současně pro východní Čechy biskupství v Litomyšli, které však potrvalo jen 100 let.

Pevnou oporou šířícího se křesťanství staly se kláštery, jichž zejména štědrostí panovníků hojně povstalo. Z nich prvním byl v Čechách benediktinský klášter v Břevnově, zal. r. 993, nejznámějším pak klášter sázavský, kde byl v pol. 11. stol. opatem sv. Prokop. O sto let později vznikl i premonstrátský klášter na Strahově v Praze. Prvním moravským klášterem byl Rajhrad, rovněž osazený benediktinskými mnichy, jenž povstal v polovici 11. stol. Klášterů mužských i ženských stále přibývalo a teprv husitské bouře zarazily jejich rozkvět. Za bouří těch mnoho jich bylo vyvráceno nebo opuštěno.

Tak tedy české země byly obývány obyvatelstvem křesťanským, čili, abychom řekli podle terminologie dnes jasně, katolickým, mezi nimiž židé byli již od starodávna porůznu usazeni. Vystoupení Husovo a jiných soudobých reformátorů života náboženského i veřejného a vzniklé z toho husitské bouře způsobily, že valná část obyvatelstva se přidala k novým naukám a stala se husitskou (utrakvistickou, pod obojí). Platilo to zejména o Čechách, kde jen menšina, v tom ovšem mocné šlechtické rody, zůstala katolickou (pod jednou), kdežto na Moravě a ve Slezsku katolický živel se udržel při moci a početnosti daleko více. Katolictví zůstali věrni hlavně Němci, kdežto příslušníci českého národa obrátili se ponejvíce k novým naukám a přidrželi se jich.

Leč ještě v témž 15. stol. začal se utrakvismus šířiti. Vzniklo učení českobratrské a povstala z něho Jednota bratrská, která měla svoje přívržence v Čechách i na Moravě; ta strhla k sobě mnoho těch, kdož byli již husitským hnutím přivedeni k přemýšlení o lepším a čistším náboženství. Rozšiřování Jednoty nedělo se bez občasných překážek a pronásledování králi i sněmy. Více však ještě než rozvoj Jednoty bratrské zeslabilo utrakvismus od 1. polovice 16. stol. vnikání nauk protestantských nejdříve Lutherových, později pak i kalvínských. Byli to nejen Češi, kteří jednak z přesvědčení, jednak z chtivosti novot, jednak pak také z bezradnosti a plochosti, do níž utrakvismus stále více klesal, přidali se k novým náboženským proudům, ale také Němci, již byli ovšem pro tyto nauky přístupnější než pro husitství nebo českobratrství, protože protestantismus bylo vyznání velké části jejich spolunárodovců v římskoněmecké říši nebo ve Švýcarsku. Protestantismus, soupeře takto se staršími českými věrami, znenáhla opanovával pole, hlavně na úkor utrakvismu, a podporovaly jej v tom i politické poměry, za nichž — jest to doba dlouhého a velkého zápasu mezi mocí panovnickou a stavovskou, — šlechta i města u nás, v tomto boji stojící proti panovníkovi, hledala opory v sousedním Německu, jehož vliv se tu povážlivou měrou počal uplatňovati.

Protestantismus neměl dlouho podobného pojištění svobody svého vyznání v českých zemích, jako byla kompaktáta, přiznání to svobody učení a přijímání pod obojí způsobou, jež si vymohli utrakvisté v době skončení husitských bojů a jež potom stále drželi a hájili. Proto když v 2. pol. 16. stol. protestanti nabyli převahy v zemi nad utrakvisty, vy-

žádali si (r. 1575) od císaře Maxmiliána potvrzení tak zv. české konfese, na níž se s nimi dohodli i Čeští bratři, ač tito sami zůstali při svém zvláštním učení. Maxmiliánův nástupce na českém trůně, Rudolf II., potvrdil r. 1609 známým majestátem tuto českou konfesi i jiné záruky týkající se nekato-lických věr v zemi.

Mezitím katolický živel, podporovaný panovníkem a jeho dvorem, posílený obnovením pražského arcibiskupství (r. 1561), od husitských dob neobsazovaného, a zavedením jezuitského řádu (do Čech r. 1566), konečně pak i přílivem cizinců a církevní výchovou mládeže z vynikajících tuzemských rodin, upevňoval svoje posice a konečně odvážil se zápasu, v němž vedle těchto náboženských zájmů stejně mocnou úlohu hrál také spor nahoře zmíněný mezi mocí panovnickou a stavovskou. Zápas ten, jehož vlny zachvátily, ovšem také z jiných příčin, celou střední a zčásti i západní Evropu, znám jest pode jménem třicetiletá válka.

Výsledek války byl, že v českých zemích panovník zvítězil nad stavy, katolictví pak nad věrami sobě protivnými. Stalo se náboženstvím v zemi panujícím a pouze ve Slezsku byla přiznána protestantům jakási úleva. Evangelici, utrakvisté i Čeští bratři, pokud nebyli vypuzeni ze země již za války (zejména císařským nařízením z r. 1627) nebo se neobrátili ku katolictví, byli pronásledováni a doháněni k tomu, aby se pokatolili; duchovní evangeličtí a bratrští, tu se skrývající nebo docházející tajně ze zahraničí, byli stíháni, nekatolické bohoslužby byly zakazovány a potlačovány. Přes to udržela se nekatolická vyznání, zejména v odlehlejších krajinách pohraničních, třeba potajmu a na zapřenou, ač časem nemaná žádné řídné spojení se souvěrci v zahraničí ztrácela

na své ryzosti a splétala se do sebe, při čemž hlavně staré české církve více se přiblížily ku protestantství, jež, majíc v cizozemí svobodu, vykonávalo na skryté zbytky věřících mocný vliv.

Počátek 18. stol. ukazuje již první stopy pronikání nových názorů politických, sociálních i hospodářských, které počínaly hýbat myslemi pokročilejších lidí, aby pak ve druhé polovici téhož století se ukázaly a uplatnily plnou mocí. Tyto první proudy, dále pak různé ohledy na zahraniční politiku a i osobní náhledy jednotlivých panovníků z habsburského rodu, kteří nebyli všichni stejně oddáni myšlence katolictví, to vše pomalu začalo poměr k nekatolíkům aspoň v nazírání na ně činiti snesitelnějším. Již Josef I. pomýšlel uvolnit těmto jinověrcům, ale jeho předčasná smrt to překazila stejně jako mnoho jiných oprav, jež hodlal provést.

Jen ve Slezsku podařilo se evangelikům získati jistou volnost pro své vyznání, zaručenou jim mírovou smlouvou v Altranstädtě, r. 1707 uzavřenou mezi cis. Josefem I. a švédským králem Karlem XII., na jejímž základě byl vybudován také evang. chrám v Těšíně, dodnes stojící.

Osvícené ideje 18. stol., šířící se z Anglie i Francie a nalézající porozumění i ve střední Evropě, počaly od polovice 18. stol. hlodat i v českých zemích na myšlence výhradného a od státu neodvislého panství katolické církve. Ač ještě Marie Terezie tu a tam vystupovala příkře proti nekatolíkům, přes to již tehdy bylo cítiti, že tlak na ony nekatolické zbytky povoluje; leč jednak správní reformy, jednak pak i nejistota politická, vzbuzená častými a dlouhými válkami, zabraly veřejnost tak, že nezbylo času, aby se stalo něco rozhodného.

Jakmile však ujal se spoluvlády Josef II. a tím více, když tento odchovanec moderních tehdy idejí se stal sám vladařem, došlo jednak k okleštění moci katolické církve, jednak pak k uvolnění pout nekatolických vyznání.

Posavadní veliká moc a neodvislost katolické církve byla omezena ve prospěch panovníka a státu, podle náhledu Josefa II. všemocného a ničím nepoutaného. Zrušení jesuitského řádu příliš zmohutnělého, — r. 1773, tedy ještě za Marie Terezie — již samo znamenalo oslabení církevní moci. Jmění řádu bylo státem zabaveno a byl z něho utvořen studijní fond na podporu vyššího studia světského. Brzo po svém nástoupení počal Josef II. rušiti kláštery nechávaje nadále pouze ty, jež se zabývaly vyučováním mládeže nebo péčí o choré. Ohromný majetek zrušených klášterů byl státem zabrán a byl z něho vytvořen v každé zemi náboženský fond státem spravovaný, z něhož jednak byly zřizovány a vydržovány nové fary, jednak byla podporována výchova duchovenstva a jiné církevní účely.

Josef II. utužil moc státu, resp. panovníka nad kat. církví, utvrdil právo nejvyššího dozoru a nejvyšší ochrany nad ní, hlavně pokud šlo o účast panovníkovy a jeho úřadů při obsazování církevních úřadů a o vliv státu na správu a zachování církevního jmění všeho druhu.

R. 1781 vydal Josef II. známý toleranční patent, kterým bylo dovoleno evangelíkům augsburského a helvetského (reformovaného) vyznání jakož i vyznavačům nesjednocené řecké církve (pravoslavným) vykonávati za jistých omezení svoje náboženství a zřizovati si modlitebny i školy. Při tom všem zůstalo však katolické církvi výhradní a přednostní právo veřejného výkonu jejího náboženství a po-

trvala tato církev přes všechna omezení, jimž se musila podrobiti, i nadále jako církev státní, ovšem tehdy již ne v tom smyslu, jako kdysi, nýbrž značně odvislá na absolutním státě a jeho moci. Jiná vyznání, zejména českobratrské, nebyla do výhod tolerančního patentu pojata, ač zejména v Čechách mezi lidem velmi bylo na to touženo; jejich přívrženci, chtěli-li se uplatniti, musili se přihlásiti k jednomu z obou vyznání evangelických.*)

Tímto způsobem, třeba omezeným, byla evangelická víra v českých zemích státně tolerována a nemusila se nadále skrývati.

Vedle katolíků a evangelíků žili v českých zemích svým náboženským životem již od pradávna židé, jejichž víra byla tu trpěna docela nebo zčásti podle milosti panovníkovy a úřadů. Výslovného připuštění nebo uznání se jí nedostalo, ač to byly samy veřejně úřady, jež v 17. a 18. stol. jednaly s židy a také po náboženské stránce se s nimi stýkaly, ba dokonce regulovaly i jejich náboženské poměry (tak zv. židovské patenty v 17. a 18. stol.).

Poměry založené tolerančním patentem trvaly až do polovice 19. stol. První ústava rakouské říše z r. 1848 zaručila všem občanům plnou svobodu víry a svědomí, jakož i všem zákonně uznaným křesťanským vyznáním a židovskému kultu volný výkon bohoslužby. Vyznání nekatolická, posud tolerovaná, stala se takto zákonně uznanými, za něž

*) Z těch, kdož hlásíce se k odchylným naukám náboženským, setrvali v nich nadále, známi jsou v 18. stol. hlavně přívrženci sekty marokánů ve východ. Čechách, kde vedle ní potajmu trvaly i sekty jiné, arianů, adamitů, abrahamitů a pod., vesměs to sdružení náboženských blouznivců starozákonního rázu. Již v dřívějších dobách bylo v českých zemích porůznu takovýchto odchylných učení, tak ve 14. stol. valdenští, v 16. stol. (na Moravě) novokřtění a pod.

nadále bylo pokládáno i vyznání katolické, posud nad ostatní povýšené. Hned nato nová ústava z r. 1849 stanovila, že každá zákonně uznaná církev a náboženská společnost má právo společného veřejného výkonu svého náboženství, že si může samostatně pořádati svoje záležitosti a že jest jen podrobena všeobecným státním zákonům.

V duchu těchto zásadních ustanovení byl vydán r. 1851 císařský patent, jenž tuto svobodu potvrdil výslovně ohledně evangelíků, načež druhý patent z r. 1861 provedl blíže tyto zásady, nastínil základ církevní organizace této víry v mezích dvou konfesí, augsburské a helvetské (reformované), s vrchní církevní radou jako střediskem ve Vídni, a zajistil oběma evangelickým církvím také hmotnou státní podporu.

Mezitím katolická církev, kterou liberální proudy myšlenkové v polovici 19. stol. a postup státu, těmito proudy ovlivněný, stlačovaly s jejího dominantního postavení, sjednala ve vhodné chvíli s císařem jako zástupcem státu r. 1855 smlouvu (konkordát), pro její postavení ve státě výhodný, čímž na čas nabyla opět přednosti před ostatními vyznáními na poli církevním i školském. Leč Rakousko, jehož první ústavní perioda, spojená s bouřnými událostmi roku 1848, byla brzo vystřídána absolutní vládou panovníkovou, bylo donuceno událostmi vnějšími i vnitřními otevřít se opět ústavnosti. R. 1867 byly vydány základní zákony státní, které souvisely s novým uspořádáním státu. V onom z nich, jenž se týkal všeobecných práv státních občanů, byla zaručena úplná svoboda víry a svědomí, a bylo vysloveno, že každá zákonitě uznaná církev a náboženská společnost má právo veřejného i sou-

kromého výkonu svého náboženství a spravuje si sama své vnitrocírkevní věci, konečně že příslušníkům vyznání státem neuznaných se dovoluje domácí výkon náboženství, pokud není proti státu, právnímu řádu a dobrým mravům.

Hned pak roku příštího upravil nový interkonfesní zákon postup při změně vyznání a při určení náboženství dětí jakož i při pohřbívání jinověrců na konfesních hřbitovech. Tato úprava znamenala značný odklon od posavadních zásad, při nichž katolická církev měla postavení proti jiným vyznáním výhodné, a opírala se o zásady rovnosti všech vyznání i podřízenosti jich státní moci tak, že opouštěla základnu konkordátem stanovenou.

Dominující postavení katolické církve stalo se těmito změnami nadále neudržitelným, konkordát s ní uzavřený nebyl již státem zachováván a samo postavení této církve ve státě bylo nově upraveno státním zákonodárstvím v letech 70. a 80., zejména pak zákonem z r. 1874. Téhož roku vydán byl také zákon, jenž určoval podmínky, za nichž jest možno dosáhnouti dalším vyznáním státního uznání a zorganizovati se v poměru ku státu. Na podkladě tohoto zákona získaly si v Rakousku brzo potom státního uznání dvě církve, starokatolická r. 1877 a ochranná církev bratrská (jednota bratrská, evang. církev bratrská) r. 1880, konečně pak, ale již po převzetí tohoto zákonného předpisu Československou republikou, církev československá r. 1920, s platností ovšem jen pro české země, nikoliv pro Slovensko a Podk. Rus, kteréž jako součásti někdejšího uherského státu řídí se jinými předpisy kulturními. Tam se jí dostalo zákonného uznání teprv r. 1925.

1641
1644

s počátku posílila vliv katolictví v zemi. Zejména ostříhomský arcibiskup Pazmány tehdy tak usilovně upevňoval moc katolictví, že většinu vyšší šlechty získal opět pro ně. Později však šťastné válečné výsledky sedmihradského vévody Jiřího I. Rákóczyho pomohly protestantismu k tomu, že v lineckém míru, uzavřeném mezi císařem a Rákóczym r. 1645, byly všechny dřívější zákony ve prospěch protestantů opět potvrzeny a vráceny jim četné chrámy, v poslední době odňaté.

Tyto oba míry tvoří nadále po dlouhou dobu základ pro právní postavení protestantismu v Uhrách.

Než ani potom nebylo tam trvalého náboženského míru mezi vyznáními a nebyli protestanti jisti svými svobodami. Turecké války v druhé polovici 17. a na počátku 18. stol., provázené odboji uherských stavů, vedly několikrát k potlačování evangelíků, načež potom míry v Uhrách uzavřené opět jim zaručovaly náboženskou svobodu. Tak se stalo v míru šoproňském r. 1681 a znovu v míru sátmárském r. 1711. Leč tehdy nebyla to již volnost tak rozsáhlá, jako bývalo o sto let dříve, neboť šoproňský mír jim dovoloval držeti si jen v některých místech chrámy (tak zv. inartikulované) a i jinak omezoval jejich svobodu. Ještě více je pak stísnilo nařízení císaře Karla VI., tak zv. Carolina resolutio. Stále rostoucí nadvláda katolické církve projevovala se také v tom, že v této době počal se Uhrám přikládati název mariánského království (regnum Marianum) na znamení jejich katolictví.

Tehdy počíná se již dlouho uplatňovati vedle posavadního náboženství katolického a vedle vyznání

protestantských v zemi i víra pravoslavná jako veřejný činitel. Pravoslaví nebylo v Uhrách novým. Již od 15. stol. byli pravoslavnými Valaši (Rumuni), zejména v Sedmihradsku, a požívali tam náboženské volnosti. Hlavní příliv Valachů do Uher jest však pozdějšího data, teprv v 17. a 18. stol. Podobně byly pravoslavnými výběžky ruského národa, jež byly usazeny v severovýchodním Uhersku při polských hranicích. Konečně vyznávali pravoslaví také Srbové (Rácové), kteří již ve středověku a zejména od dob krále Matyáše Korvína žili, ač nečetně, v jižních krajinách uherských. Srbskému živlu dostalo se posily, když r. 1690 za dlouhé a pro císaře vítězné války s Turky vystěhovalo se ze Starého Srbska 36.000 srbských pravoslavných rodin s pečským patriarchou Arsenijem Crnojevičem v čele. Byli usazeni v jižních Uhrách v krajinách válkou vyliďněných a dali tak vznik Vojenské Hranici, jež se udržela až do 19. stol. Těmto Srbům byla jejich náboženská svoboda zaručena privilegii uherských králů a později, v 18. stol., byli pod jejich církev, jejíž patriarcha usídlil se tehdy v Karlovcích, postaveni i pravoslavní uherští Valaši (Rumuni), kteří zůstali v této jednotě až do r. 1868, kdy byla na základě usnesení círk. sněmu pravoslavného z r. 1865 zřízena pro ně v Uhrách zvláštní metropolie a tím byli od srbské církve osamostatněni.

Za Marie Terezie byly církevní poměry pravoslavných Srbů podrobněji upraveny listinou, již vydala r. 1779 a jež jest známa pode jménem *Declaratorium Illyricum*.

Jedna část pravoslavného obyvatelstva v Uhrách, a to značný díl tamních Valachů a Rusů (Rusínů), přiklonila se časem k víře řeckokatolické. Tato víra

jest výsledkem úsilí Říma zjednatí opět dohodu mezi východoevropským a západním křesťanstvem v tom smyslu, aby i pravoslavní uznávali papežovu svrchovanost a Řím za středisko katolického světa. Od 16. stol. počala se tato kdysi pravoslavná, nyní pak pro spojení s Římem se prohlásivší víra (proto unitátská, řecká sjednocená) šířiti po východní Evropě a v druhé polovici 17. stol. přešli k ní četní pravoslavní Rusíni zejména v dnešní Podk. Rusi a ve východním Slovensku, kde následkem toho tamní pravoslavi znenáhla zanikalo. Panovníci uherští tomuto hnutí přáli a podporovali je.

Podobné svobodě v Sedmíhradsku, jako měli pravoslavní Valaši, těšilo se tam od 16. stol. také vyznání unitátské, které navazujíc původem na učení popíračů božské trojice, v prvních dobách křesťanských šířené, vzniklo zároveň s protestantismem a nabylo povahy jemu příbuzné. Postupem doby sdílelo unitátsví osudy protestantského vyznání.

Hluboko zasáhl svými reformami do náboženských poměrů uherských císař Josef II. Bývalá náboženská svoboda byla v Uhrách v 18. stol. soustavně oklešťována, takže ani protestanti, ač od staletí byli vyznáním v zemi uznávaným, neubránili se tomuto omezování, a podobně se vedlo unitářům i pravoslavným. Josef II. vydal svůj známý toleranční patent z r. 1781 také pro Uhry a dovolil v něm svobodné vyznávání víry protestantské a pravoslavné za jistých omezení, povolil těmto vyznáním stavbu kostelů a otvíral jim přístup do úřadů, vše to podobným způsobem, jako tomu nadále mělo býti v zemích rakouských a českých. Stejně jako tam i v Uhrách však také katolická církev, tehdy ještě stále považovaná za církev státní, byla omezena různým způ-

sobem, čímž měla býti projevena nadvláda státu nad ní a nad jejím životem ve státě. Skoro tisíc klášterů bylo v Uhrách zrušeno až na ony, jež se zabývaly vyučováním nebo péčí o nemocné a chudé, a ze jmění jim zabaveného byl zřízen uherský náboženský fond, jehož počátky však v Uhrách padají již do doby dávno před tím. Již dříve byl zabrán také majetek zrušeného řádu jezuitského a utvořen byl z něho studijní fond pro podporu vysokoškolského studia.

Nekatolíci a zvláště protestanti v Uhrách nesli toleranční patent těžce, ač jim dával opět náboženskou svobodu. Kdežto totiž v českých zemích byl patent dobrodiním, neboť po dlouhé době opět umožňoval hlásiti se k vyznáním posud zapovězeným a stíhaným, neměl v Uhrách nikdy toho rázu, jelikož tamní protestanti nepřestali se nikdy považovati za svobodné v zemi na základě dřívějších smluv, jež o nich jednaly a jim zaručovaly tuto svobodu, třeba tyto záruky staly se postupem času málo vydatnými, kdežto toleranční patent byl jen akt milosti panovníkovy a nemohl onu zákonnou záruku plně nahraditi, nehledě k tomu, že svoboda jim poskytovaná byla v mnohých směrech omezená. Proto hned po Josefově smrti se usnesl uherský sněm v Prešpurku r. 1790 a 1791, že stará náboženská svoboda protestantů se obnovuje, kteréžto usnesení nový král Leopold potvrdil.

Plnou a trvalou náboženskou svobodu přineslo nekatolíkům v Uhrách teprv 19. století. Když r. 1848 Uhři domáhali se svojí plně samostatnosti a to nejdříve pod žezlem Habsburků, později pak neodvisle od nich, ba i proti nim, byl vydán památný zákonný článek 20., jenž prohlašoval posavadní vyznání v zemi obvyklá opět za rovnocenná a svobodná a sli-

boval jim i finanční podporu státní. Byla to vyznání tak zv. recipovaná (totiž zemskými zákony uznaná), za něž byly považovány již od dřívějšíka cirkve římskokat., řeckokat., evangel. augsb., evang. reform., pravoslavná. Týmž zákonným článkem bylo prohlášeno recipovaným i vyznání unitářské. Jen židé tvořili výjimku, dostaloť se jim rovnoprávnosti až r. 1867, načež r. 1895 prohlášeno i jejich vyznání za recipované, ač náboženství to již po staletí stejně jako v českých zemích bylo v zemi usazeno, ale bylo posud pouze trpěno a volnost jeho závisela od blahovůle panovníka i úřadů. Oněm vyznáním, jež nebyla pokládána za recipovaná a která byla v zemi pouze trpěna, mělo býti poleveno zákonem z r. 1895, jímž — o hodně tedy později, než se to stalo v Rakousku, — byly upraveny podmínky zákonného uznání. Na základě tohoto zákona domohli se však v Uhrách uznání pouze baptisté (r. 1905), v poslední době pak (r. 1925) nabyla ho pro Slovensko a Podk. Rus. církev československá, v českých zemích státně uznaná již od r. 1920.

Období konkordátu (r. 1855) prožily Uhry podobně jako Rakousko. Odpor proti této smlouvě mezi panovníkem a papežem vznikl již brzo po uzavření konkordátu a živen byl neurovnanými poměry mezi oběma polovicemi rakouského mocnářství. Hned po jejich úpravě (r. 1867), totiž v r. 1868, byly vzájemné poměry náboženské v Uhrách nově upraveny bez ohledu na konkordát, čímž byla opět zjednána konfesní rovnováha v zemi, načež v letech 1894—1895 byla provedena státem další úprava náboženských poměrů (civilní sňatek, státní matriky, podmínky pro uznávání nových náb. společností právě vzpomnuté atd.).

Povšechný stav dnešního poměru československého státu k církvím a vyznáním.

Způsoby vylíčenými v předcházejících člancích vyvíjely se náboženské poměry a měnil se vztah jednotlivých vyznání ku státu jak v českých zemích, tak i na Slovensku a v Podk. Rusi od nejstarších dob až do té chvíle, kdy povstal náš stát.

Těsně před vznikem československého státu byly v bývalém Rakousku tyto státně uznané cirkve (ať již od stará nebo na základě zákona z r. 1874): církev katolická ritu římského, řeckého (uniátská) a armenského, církev evangelická konfese augsburské a helvetské (reformované), církev pravoslavná ritu srbského, řeckého a rumunského, církev starokatolická, ochranovská církev bratrská (zvaná také jednota bratrská nebo evangelická církev bratrská), židé a konečně mohamedáni ritu hanefitského. Vyznání státem neuznaných, tedy pouze trpěných, bylo v Rakousku sice dost, ale počet jejich příslušníků byl malý.

Jak bude ještě dále pověděno, platilo tedy toto státní uznání i pro české země jako součást bývalého Rakouska, ale ve skutečnosti nebyly všechny tyto náboženské společnosti v těchto zemích zastoupeny svými příslušníky, takže v nich neměly zařízeny svou organisaci.

Vedle toho byla již v Rakousku řada lidí, kteří — nevdzy bez obtíží se strany veřejnosti a úřadů — nehlásili se k žádné z náboženských společností nebo z nich vystoupili, buď že nechtěli se jim podřídit, nebo že vůbec nevěřili v existenci boha. Byli to tak zv. bezkonfesní, bez vyznání, také bezvěrci zvaní. Pokud zákon znal jen náboženské společnosti státně uznané, náleželi vlastně k bezkonfes-

*

ním — ač nezcela přesně, — i příslušníci oněch vyznání nebo náboženských organizací, jež státního uznání nepožívaly.

V Uhrách v době vzniku československého státu byly — tedy s platností i pro Slovensko a Podk. Rus jako součásti Uherska, — jednak církve recipované, jednak náboženské společnosti pouze zákonitě (státně) uznané, vedle toho pak podobně jako v Rakousku vyznání neuznaná, jen trpěná a namnoze i potlačovaná, a konečně byli tam lidé bezkonfesní.

Ony církve, jež tam odedávna požívaly práva veřejného vyznávání náboženství a jejichž organizace byla obecně známa i státem respektována, konečně pak kterým se proto dostávalo od státu nejen ochrany, ale i hmotné podpory, nazývaly se v Uhrách recipovanými (státem přijatými, mohlo by se říci privilegovanými). Byla to především církev římskokatolická, řeckokatolická (uniátská, řecká sjednocená); protestantská (evangelická) církev augsburská, tam dodnes krátce evangelickou zvaná, protestantská církev reformovaná (helvetická, kalvínská), nyní pouze reformovanou nazývaná, církev unitářská, církev pravoslavná, konečně pak od r. 1867 také vyznání židovské, do té doby v Uhrách pouze trpěné, ale všeobecně známé a rozšířené, ba pro veřejný a politický život v Uhrách v posledních desetiletích svým vlivem a mocí významné. Pravoslaví samo, tvořivší původně jednotu jako srbská církev, rozštěpilo se v r. 1865 na dvě církve, srbskou a rumunskou, což bylo r. 1868 státem schváleno. Náboženskou společností uznanou na podkladě zákona z r. 1895 byli v Uhrách pouze baptisté, jichž však na Slovensku a v P. Rusi bylo jen řídce a neměli tam organizace.

Bezkonfesního obyvatelstva bylo v Uhrách jen málo. Po zákonu byla sice bezkonfesnost možná, ale jednak veřejné poměry uherské působily bezkonfesním obtíže v životě, jednak pak také byl uherský způsob výstupu z církve těžkopádný a odmímal chuť odcházeti do bezvyznání.

Československá republika stanovila hned jedním z prvních zákonů, jež si dala, zásadu, že posavadní právní stav, jak byl jednak v českých zemích jako součásti bývalého Rakouska, jednak na Slovensku a v Podk. Rusi jako částech bývalého uherského státu, má platiti dále a že předpisy upravující ten stav se nemění. Když pak byla r. 1920 vydána ústava Československé republiky, byla v ní zaručena svoboda svědomí a vyznání. Všem obyvatelům státu bylo přiznáno právo ve stejných mezích jako státní občané republiky vykonávati veřejně i soukromě jakékoli vyznání, náboženství nebo víru, pokud výkon ten není v neshodě s veřejným pořádkem a řádem nebo s dobrými mravy. Konečně bylo vysloveno, že všechna náboženská vyznání jsou si před zákonem rovna.

Mocné hnutí myslí, změny poměrů společenských, sociálních i politických, způsobené jednak světovou válkou, jednak vznikem a rozmachem nových idejí a duchovními převraty po válce, spolu také vznik našeho nového státu, jenž zejména českým lidem dával možnost projevití své náboženské přesvědčení bez ohledu na dřívější stav a se zřetelem na tradice českého národa, vše to rozvířilo myslí lidí, vykonávalo mocný vliv na posavadní náboženské rozvrstvení obyvatelstva a způsobilo náboženské přesuny, a to skoro vesměs na útraty katolického vyznání. Vznikla nová silná církev československá, nava-

zující na tradice českobratrské a husitské, odtrhli se od vídeňského ústředí a tím od bývalé rakouské evangelické církve evangelíci v českých zemích a dříve národnímu momentu přednost před náboženským seskupili se z nich Češi v českobratrskou církev evangelickou a Němci v Deutsche evangelische Kirche, takže pouze na Českém Těšínku sdružili se tamní luterští evangelíci bez ohledu na národnost ve východoslezskou evangelickou církev augsburskou. Na Slovensku rovněž příslušníci obou protestantských církví kdysi celouherských, augsburští i reformovaní, zrušili tuto jednotu a utvořili si tuzemské církve, evangelickou a. v. a reformovanou, omezené pouze na Slovensko a Podk. Rus. Staré pravoslaví v Podk. Rusi a ve východním Slovensku opět oživilo jako národní ruské náboženství a četní tamní Rusíni, posud řeckokatoličtí, začali svoje uniátství zavrhovati a hlásiti se k pravoslaví i domáhati se jeho organizace. Také v českých zemích, kde až do války bývala v Praze pravoslavná obec, spojili se pravoslavní a zřídili si tu opět novou obec náboženskou, ač k celostátní organizaci se pravoslaví v tuzemsku ještě nedostalo. Počet bezkonfesijských, před válkou nepatrný, mnohonásobně stoupl, zejména v Čechách samých.

Při tom všem dvojjazyčnost právního základu, na němž — až na výše zmíněné ustanovení ústavní listiny — spočívá organizace kultová v Československu, zatím zůstala. Pro české země platí posud právní normy převzaté z bývalého Rakouska, pro Slovensko a P. Rus pak normy kdysi uherské. Na tomto podkladě vyhlíží dnes přehled jednotlivých náboženských společností, pokud jsou v tuzemsku zastoupeny příslušníky, resp. také organizovány, takto:

české země:

a) církve (náb. společnosti) státně uznané:

římskokatolická (řeckokatolická — bez organizace)
českobratrská evangelická

německá evangelická
východoslezská augsb.

jednota bratrská (ochranov.)

československá starokatolická pravoslavná židé

Slovensko a Podk. Rus:

a) církve recipované:

římskokatolická řeckokatolická evangelická augsb. vyz. reformovaná židé

b) zákonně uznané:

(baptistická — bez organizace)
československá

Jak jest z tohoto přehledu viděti, jsou některé církve, jež v jedné polovině státu jsou státně uznány nebo dokonce recipovány, v druhé polovině neuznanými a naopak. Tato dvojjazyčnost právního posuzování jest trvale neudržitelná.

Z vyznání neuznaných resp. nerecipovaných, jejichž počet není určitý, protože není vniknutí kteréhokoli nového vyznání do tuzemska omezeno nijak leč ohledy na veřejný pořádek, řád a mravnost, možno uvést, že po celém státě jsou rozšířeni metodisté, armáda spásy, adventisté (sobotníci), k tomu pak v českých zemích jednota českobratrská, jednota Chelčického, na Slovensku a v P. Rusi pokajníci, modrokřížníci, církve boží atd.

Statisticky (číselně) jeví se náboženské rozvrstvení obyvatelstva v Československé republice podle sčítání lidu z r. 1921 takto:

Náboženská vyznání	Čechy	Morava	Slezsko	Slovensko	P. Rus	celkem v Českosl. republice
římskokatolické	5.216.180	2.421.220	564.064	2.128.205	55.164	10.384.833
řeckokatolické	6.771	1.772	721	193.735	332.451	535.450
arménskokatolické	32	5	6	43	7	93
českoobratské evangelické	147.799	72.612	10.788	2.372	297	233.868
augshurské	86.248	12.112	53.327	382.428	2.267	535.382
helvetské (reformované)	2.282	340	458	144.549	60.277	207.906
ochranovské (jedn. bratr.)	3.634	206	23	58	12	3.933
svobodné reform. (jednota českoobratská)	4.534	458	44	61	2	5.089
baptistické (jednota Chel- čického)	715	279	16	1.011	86	2.107
methodistické	1.445	9	—	—	1	1.455
anglikánské	189	37	8	26	—	260
jiná protestantská	268	16	5	7	13	309
řeckopravoslavné	7.165	1.675	242	2.877	60.986	72.945
arménskopravoslavné	127	12	—	2	11	152
starokatolické	16.329	2.799	975	145	7	20.255
československé	437.377	61.786	24.069	1.910	191	525.333
israelitské (židovské)	79.777	37.989	7.317	135.918	93.341	354.342
jiná	1.344	315	734	210	221	2.824
neznámá	1.282	216	66	495	60	2.119
bez vyznání	658.084	49.026	9.405	6.818	1.174	724.507
všeho obyvatelstva	6.670.582	2.662.884	672.268	3.000.870	606.568	13.613.172

Tato data se od posledního sčítání lidu poněkud změnila, ač nelze přesně říci, do jaké míry. Zdá se nepochybným, že přibýlo příslušníků církve československé i českoobratské evangelické, dále že na Slovensku a v P. Rusi přibýlo pravoslavných a rovněž tak že přibýlo bezkonfesioních, vše to z největší části na úkor církve římskokatolické a řeckokatolické.

Jak bylo již uvedeno, nebylo celkem ničím hnuto na právním poměru, v němž byly jednotlivé církve ku státu ve starém Rakousku a v starých Uhrách. Tento poměr byl ohledně jednotlivých církví rozličný a opět jinak vyhlížel u těchž vyznání ve státě rakouském, jinak v uherském.

Vynikající postavení měla v Rakousku římskokatolická církev, která kdysi byla církví státní a mnoho z předností z toho pro ni vyplývajících si udržela, na druhé straně však byla opět ku státu připoutána četnými svazky, jež pro ni znamenaly podřízení státu a jeho moci i vůli. Svazky státu a katolické církve byly jednak rázu hmotného, v tom především státní podpora peněžní, jednak znamenaly vliv státu na jmenování vyšších církevních hodnostářů a jiných duchovních činitelů, konečně pak vliv státu záležel v ohledu na církevní jmění.

Římskokatolická církev byla kdysi tak bohatá*), že nepotřebovala hmotné podpory státu, ač se jí v čes-

*) Dodnes je římskokatolická církev v Československé republice ze všech nejbohatší, pokud jde o majetek biskupství, kapitul, klášterů, kostelů a far. Ovšem platí to jen o některých z nich, vedle nichž se vyskytují jiné velmi málo hmotně opatřené nebo docela chudé. Největší nemovitě majetky biskupské v tuzemsku jsou (v ha): arcibiskupství ostřihomské přes 50.000, olomoucké nad 46.000, pražské polovici z toho, biskupství vratislavské 33.000, báňskobystrické 28.000, spíšské 23.000, nitranské 17.000, královéhradecké 2600, kdežto českobudějov-

kých zemích podpory té vždy a hojně dostávalo zejména v dobách, kdy nebylo ještě přesného rozdílu mezi hospodářstvím a jměním státním a panovníkovým, kdy tedy osobní přízeň panovníkova k církvi znamenala spolu také její podporu z prostředků státních. S panovníkem závodili ve štědrosti k církvi šlechtické rody a zámožní soukromníci, rovněž i města. Bohaté byly zejména kláštery, jichž bylo do 18. stol. neobyčejně mnoho. Když počal Josef II. prováděti své myšlenky humanitní a reformátorské, stihla tato jeho činnost především kláštery. Napřed vzal za své mocný a vlivuplný řád jezuitský, jehož majetek byl r. 1773 v českých a rakouských zemích státem zabrán ve prospěch nově utvořeného fondu studijního, ježto nadále vysokoškolské vyučování mládeže na místo Jesuitů převzala vláda na světských fakultách. Studijní fond byl po čase zrušen a jeho jmění bylo převzato přímo státem (byl inkamerován), stát pak ovšem tím vzal na sebe také povinnosti s fondem spojené, zvláště patronát nad kostely a farami kdysi fondů náleževšími.

Brzo potom následovalo za Josefa II. zrušení mnoha řádů a kongregací, vlastně jejich klášterů v tuzemsku, a byly nadále ponechány z klášterů jen takové, jež se zabývaly vyučováním nebo měly úkoly lidumilné, zejména se staraly o ošetřování nemocných a neduživých. Jmění těchto zrušených klášterů bylo státem obráceno v každé zemi na zří-

vické nemá nic. Z kapitul ostráhomská 32.000, olomoucká a svatovítská v Praze obě po 10.000, nitranská nad 8000. Z řádů německý řád 24.000, premonstráti jasovští na Slovensku 20.000, premonstráti tepelští skoro 10.000, pražští skoro rovněž tolik, křižovníci nad 6000, oseční cisterciáci rovněž. V nejnovější době však pozemková reforma tento majetek citelně zmenšila.

zení tak zv. náboženského fondu čili náboženské matice*), a bylo úkolem tohoto fondu, jednak aby přilepšoval katolickému kněžstvu v duchovní správě působícímu, zejména na nových farách, na nichž se fond stal patronem, jednak aby byla podporována učiliště k přípravnému vzdělání kněžstva a některé jiné účely církvi prospěšné. Fond měl značné jmění, ale brzo se toto jmění ztenčilo nevýhodnými odprodeji výnosných nemovitostí, kdežto části nevýnosné, hlavně budovy bývalých klášterů a kostelů, fondu zůstaly. Také stát sám uvaloval na fond nová břemena, aniž by dostatečně si rozvážil, zdali jest s to je snést. Proto došlo k tomu, že se fond počal ukazovati pasivním a že stát, chtěje a maje dostáti povinností na fond vloženým, nemohl jinak než dávatí fondu výpomoci (zálohy), aby doplnil jeho výnos na potřebnou výši. Ty se staly časem pravidelnými a dnes znamenají výtěžek fondovního jmění jen malý zlomek jeho potřeb, takže tu hlavní úhradu peněz nutných ku krytí výloh z něho tvoří vlastně onen státní doplněk.

Fond byl již od počátku rozdělen podle zemí, podle toho totiž, jak ve které zemi jej utvořilo tamní zabrané jmění, později byl sloučen, ale pak opět rozdělen a jest v tomto stavu ještě dnes, takže jest zvláštní fond pro Čechy a zvláštní pro Moravu se Slezskem.

Hlavním zdrojem vlastních příjmů náboženského fondu jsou vedle výnosu z jeho majetku tak zv. interkaláře (mezidobní důchody), že totiž plyne do fondu požitky z majetků církevních (tak zv. obročí),

*) Zárodky fondu takového v Čechách pocházejí již ze 17. stol., kdy Ferdinand II. přiřkl církvi z každé bečky soli do Čech dovezené dávky na kostely, fary a kláštery (tak zv. solní pokladna).

určených k vydržování jednotlivých duchovních osob (ze jmění biskupského, kapitulního, farního a pod.) za dobu neobsazení tohoto obročí. Pro lepší pochopení poměru mezi vlastními příjmy fondu a jeho výlohami, resp. potřebami se poznamenává, že v r. 1925 byl rozpočten u fondů českého i moravsko-slezského příjem na 4,076.212 Kč, ale vyřazení na 44,540.859 Kč. Schodek, jak jest viděti velmi značný, musí uhraditi stát. Tyto výpomoci státu jsou dnes po mnohaletém poskytování tak dalekosáhlé, že na př. u českého fondu činily posud již nad půldruhého sta milionů Kč.

Ono doplňování příjmů duchovenstva z náboženského fondu dělo se hned od počátku tak, že když duchovní (farář, kaplan) neměl odjinud, zejména z výnosu obročního jmění, z poplatků za duchovní výkony (štola) atd. jistou nejmenší částku k živobytí potřebnou (kongrua zvanou), dostával doplatek až do této částky z náboženského fondu, kterémužto doplatku samému se dnes obecně, ač ne přesně, říká kongrua. Časem si stoupnutí životních potřeb vynutilo také zvýšení míry onoho existenčního minima, přistoupily k tomu všeliké příplatky starobní a drahotní, takže dnes má katolický farář vyměřenu celkovou kongruu ve výši asi do 10.000 Kč ročně, kaplan pak má o něco méně. Kongruu dostávají i kanovníci oněch kapitul, které jsou při biskupských sídlech (tak zv. kapitul katedrálních, ježto biskupský chrám se jmenuje katedrála), pokud výnos jejich kanovníckého obročí nebo společného jmění celé kapituly nedosahuje pro ně kongruální míry, jež jest o něco vyšší než u farářů. Také pense farářů a kaplanů se platí z náboženského fondu, a činí farářská pense v nejvyšší míře při dlouholeté farářově službě asi 8000 Kč.

Dalším nemalým břemenem náboženského fondu jest povinnost hraditi náklad na kostely a fary, tam, kde jest fond jejich patronem, protože od doby Josefa II. byly zřízeny četné nové fary a byl jejich patronát státem uvalen na náboženský fond. Jsou to z největší části kostely a fary jinak chudé, kde vlastní jejich jmění jest nepatrné nebo ho vůbec není. Těchto případů patronátu náboženského fondu jest mnoho, celkem v českých zemích skoro 500. Jde tu hlavně o patronátní náklady, vznikající z oprav nebo novostaveb budov kostelních a farních.

Konečně přispívá náboženský fond značným penízem každoročně na theologické ústavy diecéšní, v nichž se vzdělává kněžský dorost, a na semináře s nimi spojené.

Naproti těmto velkým břemenům má stát také některá práva vůči katolické církvi. Již v Rakousku měl panovník právo jmenovati skoro všechny biskupy a mnoho klášterních opatů, kanovníků kapitul a pod., jakož i obsazovati význačná místa farářská, zejména v královských a královniných (věnných) městech. Toto právo jmenovací i obsazovací (presentační) přešlo nyní na vládu Československé republiky. Dále má stát právo zahrnouti při obsazení farních a vyšších míst duchovních kandidáta, církvi vyhlédnutého, jestliže mu není po politické nebo mravní stránce dosti spolehlivý. Konečně má stát právo dozoru nad církevním majetkem tak, že musí mu býti každé zcizení nebo zatížení tohoto jmění hlášeno a je odvislo od jeho souhlasu. Základem tohoto práva jest někdejší ochrana panovníkova nad církvi katolickou spojená s péčí, aby se nemenšilo církevní jmění. Dnes arci přistupuje k tomu také ohled na kongruu, protože kdyby bylo obroční jmění zmenšeno, musil by stát o to více dá-

vati kongruy z náboženského fondu či vlastně do fondu více dopláceti.

Jiné církve než římskokatolická nemají v českých zemích tohoto postavení. Povinnost finančně podporovati (dotovati) církev má stát jen u církví evangelických, jež vznikly na místo někdejší rakouské církve evangelické a. v. a h. v. (tedy u evangelické církve českobratrské, německé a východoslezské). Leč tu závazek státu jest utvářen jinak než u církve katolické. Dostávají totiž evangelické církve od státu každoročně jednorázové dotace jednak na zlepšení hmotného postavení svého duchovenstva, jednak na ulehčení nákladů vznikajících církevní administrativou, výloh na pensi pro duchovní a jejich rodiny a pod. Jest pak věcí církve, aby si rozdělila dotaci přiměřeně ku svým skutečným potřebám.

Ostatní církve dostávají v českých zemích od státu pouze dobrovolné podpory (subvence), protože vůči nim není platnými předpisy založena nijaká povinnost státu, aby přispíval na jejich vydání závazně. Tak jest ze státních peněz nezávazně subvencována československá církev, již se vedle toho dostalo v posledních letech také zvláštního státního příspěvku na stavbu jejich modliteben, dále církev starokatolická, ochranovská a pravoslavná, konečně pak i vyznání židovské. Tyto státní subvence poskytují se jednak na zlepšení hmotného postavení duchovenstva, jednak na náklady církevní administrativy a na jiné podobné výdaje.

Práva státu vůči evangelickým a ostatním církvím v českých zemích jsou jen skrovná. Lze tu mluvit hlavně o právu ať již celé vlády nebo ministerstva školství či nižších kultových úřadů státních potvrzovati nebo bráti na vědomí volbu církevních hodnostářů, zejména duchovních náčelníků církví,

pokud jest platnými předpisy nebo církevní ústavou toto právo státu vůbec vyhrazeno.

Na Slovensku a v Podk. Rusi zachoval se v poměru státu k církvím stav, jaký tam byl za bývalého Uherska. Také tam byl náboženský fond (náboženská základina), jež kdysi existoval pro celý uherský stát, ale nyní rozpadnutím státu toho se roztránil. Na Slovensku se z fondovního majetku udržela jen ta část nemovitého jmění, jež tam leží, kdežto ostatek jest v Maďarsku, Rumunsku a Jugoslavií. V Maďarsku zůstalo také všechno movité jmění fondu, zejména peníze. Vznik tohoto bývalého uherského fondu jest podobný, jako byl v Rakousku, totiž ze zabaveného majetku zrušených klášterů, ač základ fondu byl tam položen již dříve darováním panovníkovým, resp. dary uherských biskupů. Účel náboženského fondu v bývalých Uhrách byl však jiný než v Rakousku. V Uhrách totiž fond nebyl v takové souvislosti se státní správou a byl spíše samostatným jměním, státem spravovaným, jehož přední povinností bylo, aby neslo patronátní náklady katolických kostelů a far náboženské základiny, jichž bylo v Uhrách na náklad tohoto fondu hojně zakládáno, hlavně v chudých krajích, kde vlastní kostelní a obroční jmění nebylo po ruce. Takových patronátních kostelů má fond na Slovensku 172, počet to velmi značný, naproti čemuž nemovitě jmění fondu v tuzemsku ležící je jen nepatrné, takže nepostačuje, aby byly stavební náklady na ony patronátní kostely a fary z něho placeny. Kongrua duchovních byla v Uhrách a jest proto i na Slovensku a v Podk. Rusi placena nikoli z náboženského fondu, nýbrž přímo ze státních peněz, a náboženský fond uherský měl jen povinnost přidávati na ni státu každoročně určitou pevnou částku.

Kongruu, jejíž výše (počítaje v to i přídatky věkové a drahotní) jest o něco menší než v českých zemích, dostává tam nejen kněžstvo církve římskokatolické a řeckokatolické, ale také duchovní obou církví protestantských, tedy evang. a. v. i reformované, konečně pak i duchovní (rabíni) židovští, jestliže splňují jisté podmínky zákonem předepsané. Vedle tohoto příspěvku pro stát ke kongruu a nákladu na svoje patronátní povinnosti měl náboženský fond další povinnost přispívatí na výchovu katolického kněžstva a tudíž poskytovatí finanční pomoc theologickým ústavům diecézním, dále pak některé jiné drobnější povinnosti.

Práva státu vůči římskokatolické a řeckokatolické církvi na Slovensku a v Podk. Rusi jsou v celku podobného rázu jako v českých zemích. Také tam má vláda jako kdysi uherský král právo jmenovati biskupy a jiné vyšší hodnostáře církevní, také tam musí mítí každý dosazený duchovní jisté vlastnosti státními zákony předepsané, pro jejichž nedostatek může býti státem zabráněno jeho dosednutí v církevní úřad. Také tam jest vyhrazen státu dohled nad církevním jměním a jeho souhlas, když má býti toto jmění zcizeno nebo zatíženo. Vše to vyplývalo v Uhrách z vrchního patronátního (ochranného) práva králova nad katolickou církví, kterému byl tam dán výraz i tím, že uherský král požíval titulu krále apoštolského.

Tato králova ochrana vztahovala se v Uhrách i na jiné církve než jen katolickou. Týkala se také církví protestantských a církve pravoslavné, třeba ne v míře stejně rozsáhlé (schvalování církevní ústavy, potvrzování vyšších církevních funkcionářů a pod.). Mělyť v Uhrách všechny církve větší auto-

nomii než v Rakousku, na níž si velice zakládaly a již žárlivě střežily.

Hmotně byly a posud jsou podporovány mimo vlastní kongruu především obě katolické církve, jimž dostává se od státu příspěvků na výchovu duchovenstva, na správu (administrativu) církevní i na pensijní fondy. Na Slovensku a v Podk. Rusi dostávají totiž duchovní sice od státu kongruu, ale nemají od něho ani z náboženského fondu postaráno o pensi, jako jest tomu v českých zemích u katolického duchovenstva, takže se musí o to starati církve sama, ať již jako u katolické církve ve formě samostatných pensijních fondů diecézních, nebo jako u evang. a. v. církve a u církve reformované pomocí celocírkevního pensijního fondu. Také obě protestantské církve právě vzpomenuté dostávají od státu příspěvky na výchovu kněžského dorostu, na vydržování církevních úřadů správních (na administrativu) a na jiné potřeby a účely církevní.

Vedle příspěvků čistě církevních dostávají na Slovensku a na Podk. Rusi církve, zejména pak katolická a částečně i protestantské, každoročně značné peníze od státu na podporu svého církevního školství, podobně jako tomu bylo již za uherských dob, neboť tam náleží toto školství k církevnímu životu, vyrostší jako součást péče církve o život a duši věřících. Zejména přispívá stát vydatně na vydržování učitelstva na těchto církevních školách, takže valná část učitelského platu plyne nikoliv od církve, nýbrž od státu jako platový doplněk. Ponenáhlym přejímáním škol státem z rukou církvi se náklad jak církvi, tak i státu na takoveto školy umenšuje, neboť stát některé z těchto převzatých škol spojuje se svými státními školami, — jest tomu tak zvláště v Podk. Rusi, kde již mnoho církevních škol zaniklo, — a církvim zbývá pak jen

vlastní část jejich úkolu, totiž pečovatí o duchovní potřeby svých příslušníků, ne však spolu také o vychovávací.

Náklady, jež vznikají státu z důvodu církevních potřeb (tak zv. náklady kultové) jsou každoročně zřejmy ze státního rozpočtu a činí řadu milionů. Tak v rozpočtu na r. 1926 vyhlíží jejich obraz takto:

Kult	Kč
římskokatol. a) doplněk nábož. fondů v českých zemích	44,503.136'—
b) ostatní náklady státní	9,232.696'—
řeckokatol.	4,916.744'—
evangel. (protest.)	10,402.009'—
židovský (pouze na Slovensku a v P. Rusi, kde stát je povinen dávatí kon- gruu a dotace)	609.415'—
církev českoslov. (v českých zemích)	1,500.000'—
ostatní nábož. vyznání (v tom i židé v českých zemích)	636.000'—
dohromady,	71,800.000'—

Srovná-li se výše těchto ročních státních výdajů kultových a počet příslušníků jednotlivých církví podle sčítání z r. 1921, připadá na hlavu v r. 1926:

Kult (církve)	Kč		P. Rus
	Čechy, Morava, Slezsko	Sloven.	
římskokatoličká	5'05	3'85	5'29
řeckokatoličká	—	13'08	7'23
evang. církve v čes. zemích	5'96	—	—
augsburská evang.	—	13'30	8'24
reformovaná	—	15'40	12'61
židé	—	3'57	1'35
československá	2'87	—	—
ostatní, pokud jsou subvencovány (v tom židé v čes. zemích)	2'30	—	3'25

Náklady tyto rostly rok co rok a teprve v nejnovější době jeví snahu klesati. Jest to viděti z přehledu, jak velký byl kultový rozpočet státní od počátku republiky:

roku	Kč
1919	20,147.002.—
1920	29,962.769.—
1921	54,196.471.—
1922	60,198.593.—
1923	67,518.593.—
1924	75,972.988.—
1925	73,496.418.—
1926	71,800.000'—

Ony vzpomenuté náklady spojené s podporou pro církevní školy na Slovensku a v Podk. Rusi, jež náležejí mezi státní výdaje školské a nikoli kultové, nahoře uvedené, jsou rovněž značné. V rozpočtu na r. 1926 činí více než 60 mil. Kč.

Konečně je vhodné připomenouti, že u všech církví mimo katolickou, u nichž základem organizace je náboženská obec, založeno je finanční hospodářství jak obce, tak i vyšších církevních jednotek hlavně na církevní dani a jiných dávkách, členy obce placených buď pravidelně nebo příležitostně. V poměru ke katolické církvi jsou ostatní církve mnohem méně opatřeny vlastním církevním majetkem.

Církev římskokatoličká.

Jak bylo již číselně doloženo, představuje řím. kat. církev jak v českých zemích, tak i na Slovensku početně nejsilnější vyznání, kdežto v Podk. Rusi tvoří jen menšinu obyvatelstva. Za posledních let

jejich příslušníků v českých zemích ubylo, jednak odchodem do československé a do československé církve, jednak do bezvyznání, kdežto, na Slovensku a v P. Rusi jest malý přírůstek, je to viděti z těchto čísel:

Země	počet řím. katolíků	
	r. 1910	r. 1921
Čechy	6,488.117	5,216.180
Morava	2,512.484	2,421.220
Slezsko	588.843	564.064
Slovensko	2,033.448	2,128.205
P. Rus	52.876	55.164
v celém státě	11,675.768	10,384.833

Úbytek jeví se skoro vesměs v českých krajích. Proti tomuto úbytku početnímu utěšuje se církev, že náboženské citění a horlivost jejich příslušníků v posledních letech stoupla a jejich členství v církvi že stává se aktivnějším, než tomu bylo v dobách někdejších. Do jaké míry tato renesance církevní tu vskutku jest a jaké účinky jeví, ukáží ovšem teprv výsledky v příštích časech.

Hlavou řím.kat. církve, jejíž organizace je na celé zemi vybudována jednotně se střediskem v Římě, jest římský papež se sborem svých nejvyšších pomocníků a rádců, kardinálů, a s celým ústředním aparátem správním i duchovním, rovněž v Římě sídlícím. Tomuto římskému středisku a vrcholu zřízení kat. církve říká se římská kurie (dvůr) nebo krátce také jen Vatikán podle jména římského pahorku, kde stojí papežský palác a kde jest centrum této staré podivuhodné organizace.

Jednotky v kat. církvi nejbliže nižší jak administrativní, tak i duchovní jsou biskupství nebo diecése,

v jejichž čele stojí biskup. Některá diecése má v čele arcibiskupa, jehož moc v ní však neliší se od moci biskupské, jsouc spíše předností v biskupském pořadí jinak stejném. Vedle toho má arcibiskup jakožto metropolita vrchní církevní pravomoc nad několika diecésemi, která tvoří církevní provincii. Diecési arcibiskupem spravované říká se arcidiecése. Správu diecése vykonává biskup svými diecésními úřady církevními, totiž ordinariátem a konsistoří.

Ve všech biskupských sídlech jest při biskupském chrámě (katedrále) sbor, vyšších duchovních, kanovníci zvaných, sdružených v katedrální kapitolu. Členové kapituly pomáhají biskupu ve správě diecése i v duchovních úkonech. Také v jiných význačných místech mimo katedrální kostel a biskupské sídlo jsou kapituly a kanovníci, aby tam bylo pěstováno intenzivněji náboženství a obstarávány úkony s ním spojené. Těmto kapitulám říká se kolegiátní (na př. Praha-Hradčany u Všech svatých — vedle katedrální u sv. Víta — Praha-Vyšehrad, Stará Boleslav, Kroměříž, Mikulov, Bratislava, Trnava). Kdysi bylo koleg. kapitul o hodně více, časem však některé zanikly.

Diecése samy byly druhy daleko rozsáhlejší a bylo jich méně. Postupem času byla pro snazší správu věřících odlučováním částí zřizována nová biskupství. Tak z pražského biskupství, založeného r. 973 a r. 1344 na arcibiskupství povýšeného, vzniklo r. 1344 litomyšlské, které zašlo v 15. stol., dále r. 1664 královéhradecké, r. 1656 litoměřické, r. 1784 českobudějovické. Z biskupství olomouckého, založeného r. 1072 a r. 1777 povýšeného na arcibiskupství, vzniklo r. 1777 brněnské. Na Slovensku jest — nebledíme-li k nitranskému biskupství z 9. stol., jež

pak zaniklo a teprv později bylo opět obnoveno, — nejstarším arcibiskupství ostříhonské (zal. r. 1001), jehož sídlo leží však mimo tuto zemi. Ostatní biskupství tam vznikla teprv v nové době.

Biskupové ve starém Rakousku a ve starých Uhrách byli skoro vesměs jmenováni panovníkem. Vláda naší republiky vstoupivši v bývalá práva panovníkova jest proto povolána, aby tato jmenování prováděla dále. Totéž platí o mnohých místech kanovníckých, kdežto jiná taková místa obsazuje biskup nebo kapitula. Protože obsazování těchto význačných míst církevních jest důležité pro poměr státu a církve, a protože církev se hledí vymaniti z tohoto vlivu vlády, snaží se opět s druhé strany stát obhájití svoji účast při obsazování a trvá na svém právu k tomu, neboť toto právo je jedním a to snad nejdůležitějším z oněch práv, jež státu vůči církvi přísluší a jež jsou protiváhou jeho povinností k ní, zejména finančních.

Dnes jest v rámci RČS. organizována řím. kat. církev v 11 tuzemských diecésích. Jsou to (podle sídla biskupova nebo — v Praze a Olomouci — arcibiskupova) arcidiecése pražská, diecése českobudějovická, královéhradecká, litoměřická, arcidiecése olomoucká, diecése brněnská, nitranská, báňskobystřická (biskup sídlí nyní v Hronském Sv. Kříži), spišská (biskup sídlí ve Spišské Kapitule), rožnavská a košická.

Hranice těchto dicésí nesouhlasí všude s hranicemi našeho státu, namnoze je přesahují, kdežto zase zahraniční diecése, jejichž biskupské sídlo jest v cizině, tu a tam zasahují do našeho státního území. V přehledném sestavení vyhlíží tyto vzájemné hraniční poměry takto:

<i>Tuzemská diecése</i>	<i>zasahuje do</i>
pražská (arc.)	Německa (Kladsko)
českobudějovická	—
královéhradecká	—
litoměřická	—
olomoucká (arc.)	Německa (Ratibořsko a Ilubčicko)
brněnská	—
nitranská	—
báňskobystřická	—
spišská	Polska (Oravsko a Spišsko)
rožnavská	Maďarska
košická	Maďarska

<i>Zahraniční diecése</i>	<i>sídlo v</i>	<i>zasahuje v tuzem. do</i>
řezenská	Německu	Čech (malá část jedné farnosti)
svatohypolitská	Rakousku	Čech (Vitorazsko)
vídeňská (arc.)	Rakousku	Moravy (Valčicko)
vratislavská	Německu	Slezska
ostříhonská (arc.)	Maďarsku	Slovenska
jagerská (arc.)	Maďarsku	Slovenska
satumarská	Rumunsku	Slovenska
		a Podk. Rusi

Tento stav není přirozený a to tím méně, že zejména dílce zahraničních diecésí do tuzemska zasahující jsou často velmi značné (tak na př. u tuzemské části ostříhonské arcidiecése jde skoro o 400 farností, podobně vratislavská diecése má na zdejším území státním 72 farností). Následek toho

totiž jest, že nelze brániti visitacím a vůbec vlivu zahraničního biskupa a tamních úřadů církevních na zdejší část jeho diecése, což s ohledem na poměr naší republiky k sousedním státům, na poměry národnostní i na poměry kultové, v různých státech odlišné, nemůže býti našemu státu lhostejno. Podobně není docela v pořádku, když podléhá tuzemskému biskupu nějaká část jeho diecése v zahraničí. Již samo zachování možnosti, aby biskupa sousední stát vpustil k vykonávání jeho biskupské moci na svoje státní území, vyžaduje určitých ohledů biskupových a stává se tím takový biskup jakousi mezinárodní a do jisté míry z moci státní vyňatou osobou při vykonávání svého úřadu, což není v souladu s pojmem státní výsosti a biskupovy občanské podřízenosti. Také to, že biskupský majetek i jiné církevní jmění leží při takovémto rozpoložení diecése obyčejně v obou státech, způsobuje obtíže jak při jeho správě i užívání biskupem nebo pro účely, jimž má majetek sloužiti, tak také nutí to biskupa k ohledům na druhý stát, kde leží část církevního jmění.

Jest proto snahou našeho státu, stejně jako by se o to snažily v podobném případě i státy jiné, aby byl tento stav upraven jinak, tak totiž, aby byly hranice státní a diecésní uvedeny v soulad, tak aby jednak části zdejších diecézí, v cizině ležící, byly z posavadního svazku vyňaty a podřízeny zahraničním biskupům, jednak pak aby tuzemské části zahraničních diecézí byly od nich odloučeny a spojeny s diecésemi zde ležícími. Až bude provedena tato úprava, jež se může státi v dohodě církve a státu, budou obojí hranice shodné a bude celé tuzemsko rozděleno církevně jen mezi domácí diecése, čímž přestane vliv a pravo-

moc zahraničních biskupů nad kteroukoli částí zdejšího státního území.

Diecése dělí se v jednotlivé farnosti, jichž opět několik jest pro snazší církevní dozor sdruženo ve vikariáty, někde též děkanáty zvané. Také farní obvody zasahují leckde přes státní hranice, ať již jde o fary tuzemské nebo cizozemské, a i tu podobně jako u diecézí snaží se stát, aby tomu nadále tak nebylo, nýbrž aby zůstaly tuzemské farnosti omezeny pouze na zdejší státní území a aby ze zahraničí nezasahaly sem tamní farní obvody.

Počet farností v jednotlivých diecézích jest tento:

Tuzemská diecése	počet tuzemských farností
pražská	620
českokobulejovická	431
královéhradecká	475
litoměřická	453
olomoucká	655
brněnská	472
nitranská	148
bánskobystřická	113
spišská	148
rožnavská	81
košická	152
zahraniční diecése	
	fary v tuzemsku
řezenská	— (jen část farnosti)
svatohypolitská	2
vídeňská	4
vratislavská	72
ostřihomská	392
jagerská	— (jen část farnosti)
satumarská	41

Farnosti jsou v katolické církvi středem místního života náboženského a církevního, protože tu není tak organisovaných náboženských obcí jako mají církve jiné, neboť v ní nekňěžský živel není účasten správy a řízení církevního života a duchovní hlava (farář ve farnosti, biskup v diecési) jsou výhradními správci svých obvodů.

Tato stránka místní organisace katolické církve má některé nevýhody, srovná-li se s poměry jiných církví, v nichž jest základem místní církevní organisace náboženská obec, jejíž členové jsou povinni přispívat na církevní potřeby jak této obce, tak i celé církve. V těchto církvích jest takto zabezpečena soběstačnost církve a její členové tvoří její materiální zálohu pro všechny případné církevní náklady. Toho u kat. církve není, neboť v ní není členství ve farnosti tak přesně a závazně stanoveno, pokud jde o hmotnou stránku, a není závazku členstva ku pravidelným příspěvkům nebo platům ve prospěch farnosti nebo církve vůbec. Příslušníky farnosti stihá jen občas povinnost přispívat na kostelní náklady, zejména stavební, a i tato povinnost není tak všeobecnou, jako u členství v nábož. obcích jiných církví, nýbrž určena jest jistými pravidly a omezeními. Úprava této členské příslušnosti po finanční stránce jest jednou z naléhavých a pro církevní život nadmíru důležitých otázek, ježmuž řešení se katolická církev sotva bude moci vyhnouti, pokud se to dá srovnati s jejím základním učením, že vésti duchovní správu povoláno je výlučně kněžstvo, nikoli však také laické členstvo církve.

Výchova kněžského dorostu děje se jednak na theologických fakultách, které jsou státními ústavami a náležejí k vysokému školství (Praha čes. a něm.,

Olomouc), jednak na diecésních theologických učilištích, jež jsou ústavami církevními pod biskupskou pravomocí. Jsou v sídle každého biskupství, vedle toho pak jest jeden takový ústav ve Vidnavě ve Slezsku pro tuzemskou část vřatislavské diecése a jeden v Trnavě pro slovenskou část arcidiecése ostráhomské. Při každé fakultě a při každém theol. učilišti jest také ústav pro společné žití a studium posluchačů, tak zv. seminář; někdy se říká nepřesně seminář také samému theol. ústavu. Část kněžského dorostu vzdělává se přímo v Římě, kde jest pro to zřízen ústav, zvaný Česká kolej.

Největší část duchovenstva působí v duchovní správě, to jest v jednotlivých farnostech, a obstarává tam obyčejně také školské vyučování náboženství. Jen na větších nebo vyšších školách jest zvláštní učitel náboženství (katecheta), jemuž jest toto vyučování životním povoláním. Hlavou farnosti a představeným fary jest farář (někde má titul děkan, probošt a pod.). K ruce jeho v těchto funkcích jsou pomocní kněží, zvaní kaplani nebo kooperátoři. Někteří z nich nepůsobí v témž místě, kde jest fara, nýbrž jinde ve farním obvodu u některého jiného kostela a zovou se pak exponovaní kněží nebo expositové, také lokalisté. Kostely totiž nejsou vesměs farní, nýbrž bývají ve farním obvodu vedle farních kostelů ještě jiné, které nemají však toho církevního významu a zovou se kostely filiální, lokální. Dále jest ještě mnoho kaplí jednak veřejných, kde se bohoslužba koná aspoň občas pro lid, jednak soukromých, jako zámecké, školní, klášterní a pod.

Duchovenstvu ve farní správě a v církevní administrativě říká se světské na rozdíl od duchovenstva řeholního.

Význačným zjevem v kat. církvi jsou řády a kongregace, totiž sdružení mužů nebo žen podle určitých pravidel (regulí) k jistému zbožnému účelu, s církví souvisejícímu, jímž jest buď intensivnější pěstování náboženství, výchova mládeže, péče o nemocné nebo chudé a pod. Mezi řády a kongregacemi jest rozdíl jen vnitrocírkevní, hlavně ten, že členové řádů konají slavné řeholní sliby, kdežto kongregace mají jen sliby jednoduché. Mužské řády a kongregace mají členy (mnichy) jednak kněžské, jednak neduchovní, světské, laiky. Ženské kongregace a řády mají členky (jeptišky, mnišky) vesměs laické. Hlavní středisko téměř všech řádů jest v Římě, při papežském dvoře, kde sídlí nejvyšší náčelník každého řádu. Většina řádů jest rozdělena na provincie, to jest nižší administrativní jednotky, ohledně nichž, pokud jsou nebo byly v zahraničí, snaží se naše vláda, aby byly od ciziny odtrženy, tak aby správa řádu byla přenesena do tuzemska, neboť takováto závislost má v zápětí vliv cizích představených, doplňování členstva z ciziny a pod. Místem, kde se život řádů a kongregací vlastně projevuje, jsou kláštery, totiž řádové domy, v nichž žijí společně členové řádu a tam plní úkoly, pro něž byl řád zřízen. Klášter řídí jeho místní náčelník (opat, probošt, převor, abatyše a pod.), jehož jsou ostatní členové kláštera poslušni.

Některé kláštery získaly si v dějinách československého národa pověst jako sídla umění a věd nebo jako ohniska lidumilnosti a péče o lidstvo. Sluší tu vzpomenouti kláštera emauzského, sázavského, strahovského, břevnovského, vyšebrodského; na Moravě velehradského a rajhradského.

Nejvýznačnější řády i kongregace a jejich hlavní kláštery v našem státě jsou tyto:

Mužské: Benediktini (Emauzy v Praze, Břevnov, Rajhrad, Komárno), Premonstráti (Strahov, Želiv, Teplá, Nová Říše, Jasov na Slovensku), Cisterciáci (Vyšší Brod, Osek), Maltézové (Praha), Německý řád (Opava), Křižovníci (Praha), Augustiáni, Františkáni, Kapucíni, Školští bratři, Piaristé (Praha), Milosrdní bratři, Jesuité (Praha, Velehrad, Trnava) atd.

Ženské: Voršílky, Anglické panny, Školské sestry, Milosrdné sestry atd.

Církev řeckokatolická.

Řím. kat. církev jest sice největší katolickou organizací a jest jaksi úhelným kamenem všeho katolictví, není však církví jedinou. Mimo ni jsou ještě jiné kat. církve, které rovněž uznávají papeže za vrchní viditelnou hlavu křesťanstva a shodují se v základních naukách křesťanských s řím. kat. církví, leč v podrobnostech, zejména v obřadech, se od ní liší. K nim patří v našem státě církev řeckokatolická (uniátská, řecká či východní sjednocená).

Vznik této církve jest výsledek snahy Říma, aby byli pravoslavní opět získáni pro církevní jednotu s ním. Přechod z pravoslaví do řeckokatolictví děl se od 16. století, a pokud jde o Rusíny karpatoruské, přešli tamní pravoslavní duchovní s věřícími k uniátskému křesťanství v polovici 17. stol., aniž by si býval lid toho dobře vědom, protože obřady a zařízení kdysi pravoslavná zůstala v celku nadále nezměněna, a tomu, co se změnilo, totiž přiznání se k poslušnosti papeže a k některým katolickým pravdám církevním, prostý lid beztoho nerozuměl. Také

dnes ještě jest vnější ráz řeckokatolictví tak podobný pravoslaví, že pro laika není mezi nimi nápadného rozdílu (celé chrámové zařízení, bohoslužba, zpěvy atd.).

Řec. kat. církev má v našem státě souvislé území s věřícími ve východním Slovensku a v Podk. Rusi a jsou tito věřící vesměs Rusíni, takže až do nedávna nebylo si lze v těch krajinách pojem řeckokatolictví a rusínství odmyslet od sebe. Církev tam tvoří dvě diecése, jimž se říká eparchie, totiž starou mukačevskou, založ. r. 1491 jako řím. kat. a r. 1770 na řec. kat. proměněnou, a později (r. 1816) od ní odloučenou prešovskou. Biskup této sídlí v Prešově, biskup mukačevské pak nyní v Užhorodě. Podobně jako v řím. kat. církvi i tu má každý biskup svou konsistoř a ordinariát, a jest v jeho sídle kapitula s kanovníky. Také v řec. kat. církvi náleželo jmenování biskupů a kanovníků ve starých Uhrách panovníkovi a vyhrazuje je proto nyní pro sebe naše vláda, podobně jako jest tomu v církvi římskokatolické.

Nižší správní jednotky jsou arcijáhensství, která se skládají z určitého počtu farností. Farností má mukačevská eparchie dohromady 319, z nich 299 v tuzemsku, ostatek v Rumunsku a Maďarsku, prešovská pak 182, z toho 163 v tuzemsku, zbytek v Maďarsku, vedle čehož zasahá tato eparchie i do Polska (polské části Oravska a Spiška), ale nemá tam far. Vedle domácích diecézí zasahuje do tuzemska ještě také rumunská eparchie samošuvárská (Gherla) 5 farami do Podk. Rusi a maďarská eparchie hajdudorocká (sídlo v Nyiregyháze) 4 farami (do Slovenska) a částí jedné další farnosti (do P. Rusi). Hlavou farností je farář, jemu pomáhají kaplani. Řeckokatolické duchovenstvo na

rozdíl od římskokatolického může žítí v manželství. Pouze vyšší duchovní hodnostáři jsou svobodní.

Výchova kněžského dorostu děje se v theologických učilištích a seminářích v obou sídlech biskupských.

Pokud jde o hmotné poměry, požívá kněžstvo v duchovní správě, nemá-li dost vlastních příjmů z obročí a z funkcí duchovních, státní kongruy, jak bylo již nahoře poznamenáno. Vedle užitku z obročí udržely se v řec.-kat. církvi různé povinnosti věřících ku placení buď v penězích (dávky, desátky) nebo v přírodninách (koblina a rokovina), ba dokonce i práce na farářových pozemcích nebo dvoře (deníky). Tyto přírodní povinnosti byly brzo po vzniku našeho státu zákonem zrušeny za náhradu.

Také řec.-kat. církev má duchovní řády, ač ne tak četné a významné jako římskokatolická. Pro tuzemsko má význam mužský a ženský řád sv. Vasila čili basiliáni (kláštery v Užhorodě, Mukačevu atd.).

V českých zemích není řec.-kat. církev zastoupena nijakou organizací, neboť tu vyskytují se příslušníci tohoto vyznání jen ojediněle. Vyznání samo jest tu státně uznáno již od rakouských dob.

Řec.-kat. církev trpí v Podk. Rusi a částečně i na Slovensku odchodem četných věřících do pravoslaví. Jest to jednak důsledek jejího někdejšího odtržení od pravoslaví, neboť jako tehdy věřící dobře nevěděli, že se s nimi něco mění, tak dnes používají této okolnosti a odcházejíce z církve prohlašují, že vlastně uniáty nikdy nebyli a že byli jejich otcové beze svého vědomí převedeni kdysi do nové církve, takže se synové vracejí jen tam, odkud otcové vyšli. Více však než tento

důvod působí okolnost, že řec.-kat. duchovenstvo bylo za dob uherského státu povolným nástrojem vládním při maďarisaci rusínského lidu a že se tím stalo neoblíbeným, když národní vědomí Rusínů se nyní probudilo. Neposlední příčinou jest však i ohled materiální, uniknutí totiž z oněch církevních dávek a povinností.

Úbytek řec.-kat. církve jest zřejmý z tohoto přehledu počtu uniátů:

Země	r. 1910	r. 1921
Čechy	1.691	6.771
Morava	926	1.772
Slezsko	430	721
Slovensko	198.723	193.735
Podk. Rus	390.001	332.451
<hr/>		
Celý stát	591.771	535.450

Česko-bratrská církev evangelická.

Zbytky nekatolických vyznání v českých zemích, jež se zachovaly po třicetileté válce, byly až do času Josefa II. bez ochrany a organisace. Byli to bývalí Čeští bratři, kališníci i evangelíci, kteří se potajmu udržovali při víře jen vzájemnou podporou v ní a pak docházením zahraničních emisarů, kazatelů nebo horlivých laiků, jakož i čtením zděděných nebo z ciziny tajně donášených náboženských knih, zvláště bible a starých spisů česko-bratrských.

Idea náboženské svobody a snášenlivosti, která od polovice 18. století začala pronikat myslemi aspoň vyšších a učenějších společenských tříd a která měla v osvíceném císaři Josefu II. přívržence,

vedla ho konečně k tomu, že vydal r. 1781 známý toleranční patent, jímž dovolil nekatolíkům za jistých omezení přiznati se k víře a vykonávati ji. Protože však tehdy protestantský svět ve střední Evropě dělil se na dva hlavní směry, luterský či augsburský a helvetský či reformovaný, a protože v docela volném připuštění kteréhokoliv vyznání protestantského bylo nebezpečí vzniku sekt a šíření nauk státu nebezpečných, byly tolerančním patentem připuštěny v Rakousku pouze tyto dvě konfese obecně známé a jinde veřejně vyznávané, augsbuská a helvetská. Tu ony zbytky starých vyznání nekatolických u nás byly postaveny před rozhodnutí buď prohlásiti se pro některé z těchto povolených vyznání nebo trvati nadále v tajnu při své staré víře. Rozhodnutí bylo na snadě, protože jednak již ani učení Českých bratří nebylo pro délku doby chováno v té čistotě, jako bylo v dobách rozkvětu Jednoty bratrské, a bylo stále více zabarvováno evangelicky, jednak pak ani někdejší kališníci počínaje již polovicí 16. století neubránili se vlivu evangelictví a stále více mu podléhali. Tím snáze pak jejich zbytky tu přichýlily se nyní k této víře.

To, co tehdy, za tolerančního patentu, bylo pro nekatolíky dobrodíním, postupem času ukázalo se býti aspoň pro české evangelíky závorou. Věrní jsouce svým historickým tradicím hlásili se z větší části k helvetskému vyznání, které bylo kdysi Českým bratřím bližší než luterské, ale přec jen byli vázání tímto vyznáním, které nikdy nepokládali úplně za náhradu svých starých tradic náboženských. Pro Němce v českých zemích byla situace snažší, neboť ti, pokud byli nekatolíky, byli již od dob předbělohorských příslušníky

augsburské konfese a proto také po tolerančním patentu samovolně a přirozeně se opět prohlásili pro ni.

Postupující národní uvědomení a přibývající znalost českých dějin, v tom pak i historie českého protestantismu a českobratrství, čím dále více připomínala českým evangelíkům, že by měli i svoje náboženství přizpůsobiti tomuto poznání a obnoviti opět onu víru, jež byla jim po více než dvě stě let odkazem předků. Možnost provésti to byla však státem dána teprv od r. 1874, kdy byla v Rakousku upravena volnost církevní organizace při vyznání jakémkoliv, jen když neodporuje státním zájmům a není právnímu řádu a dobrým mravům nebezpečné. Tehdy však, kdy na základě tohoto zákona domohlo se v Rakousku brzo uznání ochranná církev, jež byla nejbližší nástupkyní Českých bratří, a kdy bylo možno zříditi si církev, jež by byla obnovila i tradice kališnické, nepoužili čeští evangelíci této příležitosti, nýbrž zůstali již ve svých posavadních církvích, augsburské a helvetské, jednak asi proto, že by bývali musili překonávati obtíže spojené s budováním nového organismu církevního, ba přemáhati i nepřízeň vlády k tomu, jednak pak také, že během století soudržnost jejich s oběma konfesemi se již utvrdila. Také ztráta státní podpory hmotné, jež by z toho vznikla, nemohla zůstatí neuvážena.

Teprv když Rakousko se zřítilo a když nový stát vrátil našemu národu nejen svobodu politickou, ale sliboval obnoviti také staré poměry českého národa i na jiných polích, zejména života duševního, rozhodli se čeští evangelíci přistoupiti ku zřízení vlastní církve, kde by staré tradice, posud v lůně obou rakouských církví evangelických ne-

uplatitelné, došly výrazu a navázáno bylo na bývalý stav českého vyznání, jak býval až do bělohorské doby. Hlavní slovo mělo tu zmohutnělé národní uvědomení českých evangelíků, které dávalo přednost jednotě národní s překlenutím konfesních růzností před posavadní jednotou na podkladě náboženském, při níž národní myšlenka a její rozvinutí trpělo.

Hned koncem r. 1918 prohlásili se čeští evangelíci bez rozdílu, zdali posud náleželi do církve augsburské nebo helvetské, za spojeny v novou církev, které dali jméno „Českobratrská církev evangelická v Čechách, na Moravě a ve Slezsku“. Ta zahrnula v sebe všechny české evangelické sbory v těchto zemích, jak se byly pro ni prohlásily. Konfese nové církve kromě učení evangelického pojala v sebe také prvky bývalého českého učení, zejména bratrského (česká konfese z r. 1575 a konfese bratrská z r. 1662), což vše dodalo nové konfesi rázu českonárodního a tím individuálního proti nivelisujícím znakům evangelických konfesí posavadních.

Zřízení nové církve došlo výrazu v „Základních a přechodních ustanoveních“, která byla vládou v r. 1919 schválena a stala se církvi podkladem organizace až do vydání a schválení podrobné církevní ústavy r. 1922.

Základ církevní organizace tvoří místní jednotka, náboženská obec, sbor zvaná, řízená ve správních věcech občasným sborovým shromážděním nebo zastupitelstvem a stálým staršovstvem (presbyterstvem), ve věcech duchovních pak spravovaná farářem s pomocnými kněžími (vikáři), volenými sborem. Sborů má českobratrská církev evang.

*

celkem 144, z toho v Čechách 95, na Moravě 46 a ve Slezsku 3, vedle toho asi 25 sborů filiálních a na 200 kazatelských stanic.

Skupina sborů činí seniorát, jichž jest v celé církvi 12 (pražský, podřipský, poděbradský, čáslavský, německobrodský, chrudimský, královéhradecký, poličský, západomoravský, brněnský, vsetínský, moravskoslezský). V seniorátu rozhoduje o správních věcech seniorátní shromáždění a jako jeho zástupce seniorátní výbor, věci duchovní spravuje konsenior, jímž jest jeden z farářů. Celá církev má středisko v pražském ústředí a jest spravována synodním výborem, v jehož čele jest jednak synodní kurátor, jednak pak duchovní hlava celé církve, senior. Věci velkého dosahu, zvláště pak věci církevního zákonodárství projednává a o nich rozhoduje církevní sněm (synoda), který volí také synodní výbor, kurátora a seniora.

Vzdělání duchovenstva bylo v dobách bývalého Rakouska obstaráváno jednak evangelickou fakultou theologickou ve Vídni, jednak studovali evangeličtí theologové za hranicemi, zejména v Německu, ve Švýcarsku a v Anglii. Nyní jest zřízena od r. 1919 zvláštní česká evangelická fakulta theologická v Praze, Husovou zvaná, na níž studují nejen posluchači evangeličtí, ale také i z jiných vyznání protestantských, a rovněž tak i theologové církve československé.

Početně českokobratrská církev evangelická v posledních letech velmi zesílila. Mělat v době převratu asi 160.000 duší, kdežto sčítání obyvatelstva v r. 1921 vykazovalo již 233.868 příslušníků, nyní pak se jejich počet odhaduje nad čtvrt milionu. Příliv do ní šel a jde hlavně z katolické

církve, nejsilnějším byl na Plzeňsku, v jižních Čechách, na Boleslavsku, Královédvorskou a Ostravsku. V Praze rovněž církev značně vzrostla. Nepřímo jest viděti vzrůst církve z tohoto výkazu:

	Evangelici v českých zemích r. 1910	Evangelici českokobratr., augsb., helvet. (církve českokobratr., německá, východoslez.) r. 1921.
Čechy	176.972	235.329
Morava	74.454	85.064
Slezsko	59.253	64.573
	<hr/> 310.679	<hr/> 384.966

Tento přírůstek připadá skoro celý na českokobratrskou církev evang., jak se v tomto ukazuje:

	Čechů bylo mezi nimi přibližně r. 1910	českokobratr. církev ev. čítala r. 1921
Čechy	90.765	147.799
Morava	62.714	72.612
Slezsko	3.588	10.788
	<hr/> 157.067	<hr/> 231.199

(mimo to 2372 na Slovensku a 297 v P. Rusi).

Českokobratrská církev evang., která budující novou organizaci a zotavující se ve svých členech z ran světovou válkou zasazených měla mnoho starostí s těmito úkoly, byla tu postavena před úlohu tento příliv nového členstva zmocni administrativně, finančně i věroučně. To se jí, ač znenáhla, daří, takže dnes již noví příchozí jsou začlankováni v její organizaci a jest jen ještě potřeba jejich náboženskou neupevněnost, vyvažovanou horlivostí, uvésti

v soulad s klidným a uvědomělým členstvím starého jádra příslušníků.

V poměru ku státu zaujala českobratrská církev evangelická místo staré církve evangelické, takže stát jest povinen dávat jí finanční příspěvky na její účely. Děje se to každoročnými dotacemi, jež se poskytují jednak pro zlepšení hmotného postavení duchovenstva, k ulehčení výdajů ve sborech, na zmenšení nákladů spojených s administrativou církve, jako podpora pro kněžský pensijní fond a na jiné účely církevní.

V celku není tato státní podpora tak veliká, aby zbavovala církev starostí, jak si opatřiti zbytek potřebných peněz z vlastních prostředků. Protože pak jest to církev nezámožná, která nemá od dřívějšíka ani nemovitého majetku ani značnějších fondů a jejíž členové jsou z největší části drobní lidé, musí zatěžovati svoje příslušníky citelnými příspěvky církevními, aby mohla plniti své úkoly. Leč tu jest obětavost tohoto členstva již vybudována dlouholetou činností a platební břímě cítí nejvýše ještě oni noví příslušníci, kteří přišli z katolické církve a tam nebyli zvyklí něco pravidelně platiti na církevní účely.

Německá evangelická církev.

Snahy po osamostatnění českého evangelictva v době po převratu, jež vedly ku zřízení zvláštní samostatné českobratrské církve evangelické, postaveny německé evangeliky v českých zemích před rozhodnutí, zdali chtějí zůstat v posavadním svazku starorakouské církve evangelické, nebo měli-li by i oni přistoupiti ku zřízení své samostatné církve, omezené na československý stát. Nutno jest při

tom míti na zřeteli, že němečtí evangelici byli odjakživa daleko více ve stycích s evangelictvím v německé říši i v Rakousku, než tomu bylo u českých, protože tito vždy a v poslední době zvláště cítili, že vlastní místo českého evangelictví není v lůně německého protestantismu a tím také ne v lůně starorakouské evangelické církve. Na společné odtržení obojích evangeliků, českých i německých, a na utvoření jedné společné církve pro tuzemsko nikdo nemyslí. Byliť obojí od sebe vzdáleni jednak rostoucím národním uvědomením — němečtí evangelici byli vždy uvědomělým a možno říci i exponovaným německým elementem v českých zemích, posilování jsouce přílivem souvěrců z protestantského Pruska a vůbec severního Německa —, jednak pak také čeští evangelici, prohlásivše se pro novou konfesi, tradicím českého národa vyhovující, sami spálili za sebou mosty, jež by byly mohly vésti k takovému jednotnému postupu.

U německých evangeliků tradice mluvila spíše pro jednotu s rakouskou evangelickou církví, kdežto praktické důvody, zejména pak stanovisko nového státu, aby v tuzemsku nebylo cizích církví, nutkalo k osamostatnění, a směr ten posléze zvítězil. Na církevním sněmu r. 1919 prohlášena byla samostatnost německých evangeliků v českých zemích, kteří převážnou většinou byli augsburští a zůstali věrni i nadále luterské konfesi. Vláda schválila r. 1922 základní ustanovení církevní a r. 1924 i novou církevní ústavu, čímž vnější organizace této nové církve byla dokonána. Církev přijala jméno „Německá evangelická církev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku“ a podržela luterskou konfesi, již se podřídili i nečetní členové posud helvetští. Jejimi příslušníky staly se všechny německé náboženské

obce jakož i — až na nepatrné výjimky na Českém Těšínsku — i všichni němečtí evangelíci v českých zemích.

Základní jednotkou církevní administrace jest církevní obec (sbor) s voleným představenstvem (staršovstvem), zastupitelstvem obce a farářem i pomocnými duchovními (vikáři). Obcí jest v církvi dohromady 72 (z toho v Čechách 51, na Moravě 11 a ve Slezsku 10). Skupina obcí tvoří církevní kraj (seniorát), jichž jest v celku 7 (ašský, chebský, západočeský, středočeský, východočeský, moravský a slezský). V čele kraje jest krajevé představenstvo a církevní rada (senior) jako duchovní hlava kraje. Důležitější věci týkající se kraje projednává krajské shromáždění. Celá církev, stojící nad kraji, je representována tak zv. správou církve (celocírkevním představenstvem), a presidentem, duchovní to hlavou církve. Volí je k této funkci církevní sněm, jenž jest také nejvyšší jednotkou církve v otázkách církevního zákonodárství i administrace. Střediskem církve a sídlem ústředí je nyní Jablonec n. N.

Církev nemá vlastního tuzemského učiliště theologického, a doplňuje se její duchovenstvo jednak tuzemským dorostem, jenž vystudoval na zahraničních theol. fakultách, jednak přijímáním hotových duchovních z ciziny, nejvíce ovšem z Německa. Protože jest tento stav na trvalo neudržitelný, bude nyní jednou z hlavních starostí církve, aby tuto otázku nějakým způsobem rozřešila, v tom smyslu totiž, aby bylo lze zjednatí duchovnímu dorostu theologické vzdělání v tuzemsku.

Početně církev od převratu valně nevzrostla, protože v německých krajích národní hnutí, spojené s odchodem z katolické církve, mělo jen slabý ohlas, ač kdysi, před několika desetiletími, heslo

mezi Němci vydané, aby se oprostili od spojení s Římem a jeho vírou (Los von Rom) přivedlo do řad církve četné členy. Dnešní počet členů církve jest asi 110.000 duší a zůstává na stejné výši.

Poměr německé evangelické církve ku státu je stejný jako poměr českobratrské církve evangelické. Dostává od státu dotace na stejné účely, jako tato, a musí si podobně jako českobratrská církev opatřovati zbytek nákladů z vlastních příjmů. Ježto však jsou jak její sbory, tak i jednotlivci v nich poměrně zámožnější než na české straně, nečiní jí tato finanční stránka takových obtíží, nehledí k tomu, že nemá německá církev také tolik starostí a výdajů s přírůstkem členstva, jako jest tomu u českobratrské církve evangelické, kde tato stránka zvýšeného nákladu jest vskutku otázkou stěží zdolatelnou.

Augsburská církev evangelická ve východním Slezsku.

Když po vzniku československého státu se evangelíci v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, nejříve Češi a později Němci, odloučili od bývalé rakouské evangelické církve a helvet. vyznání a zřídili si nové samostatné církve, v nichž si dali základní ustanovení i novou církevní ústavu, zůstali v tomto starém svazku pouze ještě evangelíci vyznání vesměs augsburského na Těšínsku, kteří tam v rámci staré církve tvořili zvláštní těšínský seniorát. V Těšíně bylo odevždy středisko evangelíků celé země a byl tam i jejich nejmocnější sbor jakož i stojí tam, dnes ovšem na polské půdě, památný evangelický chrám milosti, vzniklý po uzavření mírové smlouvy v Altranštádtě r. 1707 mezi

císařem Josefem I. a švédským králem Karlem XII., která přinesla slezským evangelíkům volnost víry, napotom nevždy zachovávanou.

Evangelické sbory na Těšínsku měly v posledních desetiletích polský ráz — ač kdysi původně byly převážně českými — a proto dbaly spíše svých styků s polskými evangelíky. Při tom však vykonávali tam silný vliv Němci, kteří udržovali jejich pásku k rakouské církvi evangelické.

Vznik československého státu, příklad evangelíků českých a německých a konečně odtržení od evangelíků v Haliči, vše to způsobilo, že i tito evangelíci na Těšínsku počali se zabývatí myšlenkou na osamostatnění. Dříve než nabyla určitějších tvarů, přišlo hlasování (plebiscit) obyvatelstva na Těšínsku, zdali chce se svým územím náležeti k Polsku nebo Československu, a dostavilo se jako jeho následek roztržení starého historického Těšínska na dvě části, českotěšínskou a polskotěšínskou. V této zůstalo i město Těšín s tamním sborem a s chrámem milosti. Toto druhé roztržení posavadních svazků konečně pohnulo sbory zde zbylé (Dol. Bludovice Bystřice, Komorní Lhotka, Návsi, Orlová a Třinec), vesměs počtne velmi silné, spravované zatím nově zřízeným seniorátem v Orlové, že uskutečnili svoji samostatnost a prohlásili se za „Augsburskou církev evang. ve východním Slezsku v Československu“, i dali si pro ni základní ustanovení, jež vláda také r. 1923 schválila.

K těmto základním sborům přibyl hned nato také nový sbor v Českém Těšíně, utvořený ze zbytků bývalého mohutného sboru celotěšínského, pokud zůstaly na tuzemské straně.

Také nová ústava této církve jest již vypracována, ale nedostalo se jí ještě státního schválení.

Nová církev, jež má tedy jen několik sborů, má úměrně k tomu také jednodušší organizaci. I tu je základem církevní obec (sbor), jejíž duchovní správu má farář podporovaný vikáři, správní záležitosti pak obstarává sborové představenstvo a zastupitelstvo (shromáždění). Všechny obce tvoří seniorát v čele se seniorem (nyní v Orlové) jako duchovní hlavou církve, se seniorátním výborem pro věci správní, konečně pak se synodou (shromážděním) celé církve pro zákonodárné a nejdůležitější administrativní věci.

Otázka kněžského dorostu není ještě upravena, není tak naléhavou, když církev má poměrně málo sborů a tedy také nemnoho duchovenstva. V budoucnosti bude musit církev dbáti toho, aby tento dorost mohl studovati v tuzemsku.

Počtne není tato církev z nejmenších, čítá na 50.000 příslušníků. Zajímavé jest její národní rozvrstvení, které jest v souvislosti s pestrým národnostním obrazem Českého Těšínska. Již napřed dlužno k tomu poznamenati, že vnější ráz církve jest polský; bylo tak již dříve, neboť duchovní byli a jsou Poláci, bohoslužby jsou především polské a polskými byly i církevní školy evangelické v obcích do církve patřících; nyní ovšem škol těch již není. Těšínský seniorát byl mocným polonisátorem tohoto území, o něž zápasili Češi, Němci a Poláci. Polský ráz církve není však v souhlasu se skutečnými národnostními poměry jejich příslušníků. Z 50.000 evangelíků na Českém Těšínsku je Poláků sotva 15.000, vedle toho Čechů 10.000 a Němců 2000. Ostatek jsou tak zv. Šlonzáci, o jejichž národní pří-

slušnost jest spor mezi Čechy a Poláky a kteří sami prohlašují se počtem asi 12.000 za Poláky, kdežto asi 10.000 hlásí se jich k Čechům a něco málo k Němcům. Vedle toho jest na Československu 5000 evangelických cizozemců.

Ježto nová církev chtěla obsáhnouti celé Československo, nebylo možno vytvořiti ji jako polskou církev národní, jako jest tomu u česko-bratrské a německé evangelické církve, nýbrž bylo nutno zůstati při staré organizační zásadě, že jde o církev spojující evangelíky určitého území a vyznání či spíše ještě jen určité náboženské obce.

Mohla by vzniknouti otázka, proč tedy tamní Češi a Němci neodejdou do svých národních církví jako jim bližších. U evangelických Čechů na Československu jest tomu na překážku jejich přísný luteranismus, mocnější tam než jejich národní uvědomení, takže z velké části dávají přednost příslušenství k jinonárodní církvi na stejném konfesním základě spočívající před příslušeností k církvi národní, ale konfesně zabarvené odchylně (česko-bratrsky). Jen něco málo Čechů (asi 1400) odhodlalo se k tomuto odchodu a vytvořilo v Českém Těšíně augsburský sbor, jenž se dal pod ochranu a do administrativní souvislosti s česko-bratrskou církví evangelickou.

U Němců, kteří v německé evangelické církvi by měli národní církev stejné konfese, překáží jednak přílišná místní roztržitost, jež by stěžovala zřízení zvláštních sborů, jednak i dlouholetý zvyk a soužití s ostatními místními evangelíky.

Poměr východoslezské církve ku státu není ještě uspořádán, ač v základě jest týž jako u obou před-

cházejících evangelických církví. Až bude schválena státem církevní ústava a rozvine i dokončí se církevní administrativa, dojde také k upravení této otázky.

*Jednota bratrská (evang. církev
bratrská, ochranovská církev
bratrská).*

Tato církev jest vlastně nejpřímější dědičkou staré církve česko-bratrské, neboť byla založena v Německu (v Ochranově, Herrenhutu) zbytky někdejší Jednoty bratrské, které se tam byly počátkem 18. stol. vystěhovaly z Moravy. Zakladatelem a prvním mecenášem jejím byl hrabě Zinzendorf, jemuž Ochranově náležel. V ní stará tradice bratrská jak po stránce kázně tak i řádů církevních zůstala zachována, ač soužití s německým okolím a s tamními evangelíky znenáhla mělo takový vliv na církev, že se pomalu poněmčovala a že tu vlastně zůstala stranou ona vlastenecká stránka působení Českých bratří, pro niž si jich český národ tolik váží. Během doby se církev rozšířila po evropských zemích i do Ameriky. Věnovala se zejména misionářství v různých dílech světa a stala se pro tuto činnost všeobecně známou. Nyní se dělí na 4 větve, německou, britskou a dvě americké; z německé větve, kde v Ochranově zůstalo stále středisko církve, rozšířila se do českých zemí zpět. Brzo po založení prvního sboru v Potštýně (r. 1870) dosáhla v Rakousku r. 1880 státního uznání.

Počet jejích členů v tuzemsku byl do nedávna nepatrný; bylot' v Čechách r. 1910 duší 891, r. 1921 pak 3634, na Moravě 122 a 206, ve Slezsku 9 a 23. V poslední době členstva stále přibývá, takže se

dnes odhaduje příslušníků na půl osma tisíce, vesměs Čechů až na 500 Němců.

Církev jest organisována ve 12 náboženských obcích, farními sbory zvaných. V Čechách jsou to Ml. Boleslav, Žel. Brod, Potštýn, Praha, Ústí n. O., Lanškroun, Dubá, Jablonec n. N., Turnov, N. Paka, Duchcov, na Moravě Herzogenvald. K těmto sborům patří hojně kazatelských stanic. V čele sboru jest farář pro duchovní i správní věci, tu za podpory rady starších. Samostatného ústředí v tuzemsku církev nemá, podléhající ještě stále Ochranovu. Tato zahraniční centrála má tu svého plnomocníka, jenž řídí zdejší církev s pomocí tak zv. úzké rady. V tomto rámci spravují české a německé sbory dvě užší rady.

V poslední době dějí se zejména se strany českých členů pokusy, aby si vymohli vlastní tuzemské neodvislé ústředí administrativní a tím se osamostatnili od Ochranova.

V poměru k státu jest církev odkázána na dobrovolnou státní subvenci, které se jí každoročně dostává na zlepšení hmotného postavení duchovních a na administrativní výlohy. Ostatek nákladů musí nésti členové církve, ježto sbory vlastního majetku téměř nemají. Protože jsou malé, — náboženský život jest v nich však intenzivní, — znamená to pro ně velmi značné zatížení hmotné a vyžaduje to obětavosti a odříkání členstva.

Evangelická a. v. církev na Slovensku.

Mocná kdysi v uherském státě celouherská augsburská církev evangelická, jejíž středisko bylo v Budapešti, měla ve svém lůně také slo-

venské souvěrce. Systém organisace této církve, že totiž, jako vůbec v protestantských církvích, střediskem činnosti a života náboženského byly církevní obce, způsoboval, že vyšší úřady, maďarsky smýšlející a vládě povolné, nemohly tak intenzivně vykonávat maďarisující vliv na církevní život a že tedy byla tím poskytnuta evangelickým Slovákům možnost uchrániti si v této církvi a v jejích četných konfesionálních školách lépe své národní uvědomění, než tomu bylo na př. u katolické církve. Přes to však trpěli slovenští věřící po národnostní stránce v církvi mnoho příkoří a není divu, že jakmile Slovensko a Podk. Rus se odtrhly od starého Uherska a sdružily se s českými zeměmi v nový stát, evangelíci na Slovensku, kde slovenský živel tvořil mezi nimi rozhodnou většinu, prohlásili neprodleně svoji neodvislost od staré uherské církve a požívajíce v tom podpory vlády zřídili si hned r. 1919 církev samostatnou, omezenou jen na tuzemsko, i přikročili bezodkladně k tomu, aby této církvi dali novou ústavu. První dobu musilo vedení církve, jež jako důsledek číselné převahy slovenského živelu v ní dostalo se do rukou Slováků, zápasiti s obtížemi ve vlastním táboře církevním, neboť jak maďarští, tak i němečtí souvěrci dožadovali se úsilně samostatného postavení v lůně církve, nemohouce zapomenouti na bývalou nadvládu maďarského živelu. Tyto obtíže konečně církev překonala a postupem času se i oposice uklidnila, zejména také z toho důvodu, že sama církev nechtějíc hnáti věc do krajnosti koncedovala tam, kde hlavně německý živel byl četně zastoupen, zvláště německé nebo německomaďarské církevní obce nebo dokonce i německé senioráty.

Vypracovaná nová církevní ústava, jež měla nastoupiti na místo posavadní církevní ústavy uherké, v prvních dobách po převratu používané, byla r. 1922 vládou schválena, a církevní administrativa dostala se tím do pravidelných kolejí. Církev má nyní v celku 310 církevních obcí (sborů), až na dva karpatoruské vesměs na Slovensku, jež jsou sdruženy v 17 seniorátech. Z těch tvoří 8 seniorátů se 151 sbory distrikt (biskupství) západoslovenský, 9 seniorátů pak se 159 sbory distrikt východoslovenský, k němuž náleží i Podk. Rus.

V čele sboru jest jednak farář, jednak světský dozorce sboru (kurátor), kteří řídí obec v jejich správních i duchovních potřebách spolu s presbyterstvem. Význačnější věci rozhodují se na sborovém konventu (shromáždění). V čele seniorátu jsou obdobně senior (spolu farář) se seniorátním dozorcem a seniorátním presbyterstvem, jakož i pro významné věci seniorátní konvent. V čele distriktu je biskup s dozorcem, presbyterstvem a konventem distriktuálním. Sídlem biskupa západoslovenského je nyní Modra (v nejbližší době bude přeneseno sídlo do Bratislavy), východoslovenského pak Lipt. Sv. Mikuláš. Podle ústavy má býti duchovní hlavou celé církve generální biskup, ale ten nebyl zvolen, nýbrž zastává tuto funkci starší z obou biskupů (nyní východoslovenský), maje k ruce gener. dozorce a pro správní věci gener. konvent. Záležitosti církevního zákonodárství a nejdůležitější správní věci celocírkevní vyřizuje gener. synoda celé církve, občas se scházející.

Ač, jak jest viděti, tato církev má biskupy, není tu přec vybudován nějaký systém episkopální, jako u katolíků, neboť biskup není v duchovních věcech nic více, než kolik váhy má každý farář, a vykonává

spíše inspekční úkoly ve věcech duchovních pro svůj distrikt.

Pro výchovu kněžského dorostu má církev v Bratislavě theologickou akademii, církvi patřící a státem hmotně podporovanou, která bude snad jednou proměněna ve státní theol. fakultu. Při tom studuje část teologů i v cizině nebo aspoň odchází tam na nějakou dobu, aby prohloubila svoje vědomosti.

Poměr státu k evang. a. v. církvi, jež patří mezi církve recipované, jest založen na závazku státu poskytovat jí příspěvky na její výlohy. Děje se to jednak tím, že stát dává kněžstvu v duchovní správě kongruu, jednak, že poskytuje církvi dotace na administrativu, na pense duchovenstva (pro něž si církev založila svůj zvláštní pensijní fond), na polehčení chudých církevních obcí v jejich nákladech a pod.

Početně jest církev o hodně silnější než kterákoli z evangelických církví v českých zemích a také než reformovaná církev na Slovensku i jest nejpočetnější z protestantských církví v našem státě vůbec. Čítá 384.695 duší (na Slovensku 382.428, v Podk. Rusi 2267) hledí-li se k cifrám posledního sčítání obyvatelstva. Národnostně je z těchto věřících asi 20.000 Maďarů, nad 30.000 Němců, ostatek jsou Slováci. Teritoriálně je církev nejvíce rozšířena na Slovensku severním a západním. Příliv členstva v posledních letech je v celku malý, spíše lze pozorovati úbytek způsobený patrně vystěhovalectvím (r. 1910 bylo evang. augsb. 396.382). Jeť vůbec číselný poměr mezi jednotlivými vyznáními na Slovensku dost ustálený, nehledíme-li ku stále houstnoucím odchodům do bezkonfesnosti, které však v poměru k jiným církvím jsou u evang. a. v.

církve řídké jakožto důsledek hlubokého a uvědomělého vnitřního života náboženského v ní.

Konečně jest připomenouti, že na Slovensku se po zvyku kdysi uherském říká příslušníkům této církve všeobecně jen evangelíci, a že pod toto jméno nelze tam nikdy zahrnovati i reformované (kalvíny), takže tam je nutno ke společnému označení obou církví pro uvarování omylů raději užívati slova církve protestantské.

Reformovaná (kalvínská) církev na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.

Jako augsburští evangelíci na Slovensku a v Podk. Rusi náleželi za uherských dob do celouherské a. v. církve a teprv po převratu se od ní osamostatnili, podobná situace byla také u tamních kalvínů (reformovaných, helvetů). I oni příslušeli k uherské církvi a to reformované, ale jejich příslušnost byla tužší a vůle osamostatniti se po vzniku našeho státu byla skrovná. Bylo to nasnadě, protože až asi na 15—20.000 Slováků jsou všichni ostatní kalvíni na území Slovenska a Podk. Rusi vesměs maďarské národnosti a maďarství ovládá celou církev jazykem i smýšlením. Nadto pak byla reformovaná víra nejmaďarštějším vyznáním a kalvínská církev byla jakousi národní církví maďarskou, k níž patřily nejvýznačnější maďarské rody šlechtické a i jinak výkvět maďarského národa. Ta třímala také mezi církvemi v Uhrách nejpevněji národní prapor maďarský a vykonávala na svých cizonárodních členech houževnatou maďarisační práci.

Kalvíni na Slovensku, ač viděli na svých augsburských souvěrcích, že bez váhání provedli osa-

mostatnění, a ač mohli bezpečně očekávati, že dříve nebo později dojde po dobrém nebo po zlém i na ně, chovali se tak, jako kdyby nebylo dějinných událostí, které smazaly uherský stát s mapy Evropy a daly vzrůsti novému silnému státu československému. Ač spojení s ostatními částmi bývalé uherské církve kalvínské, jejíž část v Maďarsku zbylá se proměnila na maďarskou ref. církev, bylo ztíženo, přes to reformování na Slovensku a v Podk. Rusi žili dále svým životem, seskupili se jen v nové distrikty (diecése) omezené na tuzemsko a zvolili si pro ně biskupy, vše to bez odloučení od posavadního církevního svazku, nic se neptajíce po tom, zdali jest to vládě příjemno nebo ne.

Tento stav nemohl ovšem trvati stále a vskutku brzo začal československý stát ukazovati reformované církvi na to, že jest nevyhnutelno, aby se dala na nové dráhy. Kalvíni to přijímali s počátku s nevolí, až teprv, když tlak státu stával se důraznějším, odhodlali se zvolna k rozhodnému kroku. Teprv r. 1922 prohlásili se za samostatnou tuzemskou církev a ohlásili to vládě, načež pomalu zahájili vypracování nové církevní ústavy. Práce s tím spojené se vlekou posud, kalvíni činí to jen neradi, nemohouce stále zapomenouti na bývalé spojení s maďarskou církvi, a staví se před ní v mužnickou posici národní a náboženské minority, u nás tísněné.

Protože jest skoro třetina příslušníků ref. církve v Podk. Rusi, rozhodli se kalvíni, že svou církev zřídí nejen pro Slovensko, ale také pro Podk. Rus, a že tam vedle dvou biskupství slovenských založí jedno pro tuto zemi, takže jeden distrikt slouží Slovensku západnímu, druhý východnímu a třetí

Podk. Rusi. Sídly biskupů jsou nyní Bratislava, Rimavská Sobota a Mukačevo.

Zvláštního významu má pro poměry v ref. církvi otázka slovenského živlu v ní. Reformovaní Slováci sídlí ve východním Slovensku západně od Užhorodu a jsou — jistě v neposlední řadě následkem útisků, jichž se jim dostávalo v této maďarsky národní církvi odjakživa, — národnostně zaostalí. Tito Slováci, nábožensky hluboko založení a své církvi posud oddaní, byli by po národní stránce bez ochrany, kdyby měla církev pokračovati v této činnosti. Protože však nelze očekávati, že by jim poskytl ve svém rámci jazyková práva a tím posílila jejich národní život, musil se ujeti této úlohy československý stát, jenž jedná s ref. církví o její organizaci a ústavu vnesl požadavek, aby byl pro tyto Slováky, posud roztržštěn v několika seniorátech, zřízen zvláštní společný seniorát slovenský, kde by bylo postaráno o jejich náboženské potřeby bez újmy jejich jazyka a národnosti. Vedení ref. církve se tomuto požadavku dlouho vzdíralo, ba dalo r. 1924 provésti o své újmě jako demonstraci hlasování ve většině slovenských církevních obcí, aby ukázalo, že sami Slováci si tohoto seniorátu nepřejí. Hlasování, provedené bez státní kontroly, dopadlo ovšem podle přání církve, většina obcí se prohlásila pro zachování dnešního stavu. Leč stát se tím nedal omýlit a trvá dále na svém požadavku, bez jehož splnění církev sotva dosáhne potvrzení nové ústavy.

Pokud jde o organizaci církve, zůstává v podstatě ta, jako byla kdysi, až na to, že se nyní celá církev skládá ze tří distriktů; v čele každého z nich jest biskup a kurátor, důležitější věci rozhoduje občasně distrikturní shromáždění. Distrikty se dělí na senio-

ráty (v čele senior, kurátor a seniorátní shromáždění), ty pak na církevní obce (v čele farář, sborový kurátor a sborové shromáždění). Celá církev jest řízena nejstarším z biskupů (nyní rimavsko-sobotským) jakož i gener. kurátorem, důležitější věci správní rozhoduje gener. konvent, věci zákonodárné pak gener. synoda, jež je občasným shromážděním delegátů z jednotlivých distriktů a seniorátů vyslaných.

Západoslovenský distrikt má 2 senioráty s 80 círk. obcemi, východoslovenský 5 s 130, karpato-ruský 3 s 72, takže jsou celkem 3 distrikty, 10 seniorátů a 282 círk. obce.

Ref. církev má dohromady 204.826 duší (na Slovensku 144.549 a v Podk. Rusi 60.277). R. 1910 bylo v obou zemích kalvinů 222.140, takže jest tu zřejmý úbytek.

V poměru ku státu je ref. církev na Slovensku a v Podk. Rusi církví recipovanou, z čehož plyne povinnost státu platiti duchovenstvu kongruu a dávatí církvi dotace podobné, jako má evangelická a. v. církev. Nyní ovšem stát, aby církev spíše pohnul k dokončení její organizace a k povolenosti, omezuje svou dotační povinnost až do úplného vyjasnění poměrů jak v samé církvi, tak i mezi ní a státem.

Pro duchovní dorost ref. církve není v tuzemsku učiliště, neboť studoval dřívě jednak v Uhrách, jednak v cizině, hlavně ve Švýcarsku a v Holandsku. Zahraniční studium nutno je nyní omeziti, protože výchova dorostu v Maďarsku nedává záruky za státoobčanskou spolehlivost kněžstva. Tato otázka souvisí s celou organizací ref. církve nahoře zmíněnou. Církev bude musit buď zříditi si zde vlastní učiliště theologické nebo dáti svému do-

rostu studovati na některém theol. učilišti jiné tuzemské protestantské církve, při čemž nejbližší bude jí asi protestantská fakulta bratislavská, až dojde k jejímu zřízení. Tato fakulta jest ostatně již od počátku myšlena jako společná fakulta obou protestantských církví na Slovensku.

Ostatní evangelické církve.

Mimo evangelické církve právě uvedené, které tvoří jednotlivé druhy (t. zv. denominace) protestantského vyznání, působí v našem státě ještě řada jiných náboženských vyznání evangelických, jež jsou z největší části odnožemi zahraničních církví a mají u nás všechny tu společnou vlastnost, že si nevymohly státního uznání, často z toho důvodu, že jejich učení jim brání míti se státem jako světskou mocí jakékoli styky a ucházeti se proto o takové potvrzení.

Jak to bývá již u malých církví nebo tam, kde jsou příslušníci některé konfese rozptýleni, i tu věřící vyznačují se obyčejně hlubokým náboženským cítěním i zbožností a účastní se horlivě náboženského života své církve, často s velkými obětmi materiálními, protože žádná z těchto církví nedostává od státu příspěvku; zato jsou skoro všechny podporovány od svých mateřských církví a souvěrců v zahraničí.

Je tu především jednota českobratrská čili svobodná církev reformovaná (jak se dříve nazývala), již byl dán u nás základ americkými pracovníky misijními v létech sedmdesátých 19. stol. Je rozšířena v Čechách a na Moravě a má na 30 sborů asi s 8000 příslušníky.

Podobná jí jest bratrská jednota Chelčického, náležející ku světové protestantské větvi baptistů, kterážto jednota vznikla podobným způsobem asi v téže době. Sborů, ovšem drobných, jest na 50, členů církve jest asi 1500. Obě tyto církve nezůstaly jen při svých amerických vzorech, nýbrž vnesly do nich některé české prvky náboženské, odkudž také jejich tuzemský název.

Po převratu počala se v Československu šířiti metodistická církev, přišlá rovněž z Ameriky, která však nedala tu podnětu ku zřízení zvláštní církve domácí, nýbrž ujala se tuzemské náboženské práce přímo sama. Metodisté jsouce z Ameriky, odkudž pocházeli, hojně podporováni i hmotně, založili zde posud asi 25 sborů a mají na 10.000 přívrženců.

Stejně asi silné jest v našem státě vyznání adventistů, které vzalo svoje jméno od toho, že očekává příchod Kristův. Jedním z jeho vnějších znaků jest svěcení soboty místo neděle, pročež jeho věřící slují ve východní části našeho státu i sobotníci. Tam, v Podk. Rusi, títo sobotníci jsou pokračováním staré sekty sobotnické, kdysi již na počátku novověku tam vzniklé, jež tam zanechala svou památku. Učení adventistické má některé prvky státu méně sympatické, jako jest nechuť ke službě se zbraní v rukou, a vede občas ke sporům se státní mocí.

Tím není řada protestantských denominací na tuzemské půdě ještě docela vyčerpána. Jsou tu ještě obec svobodného bratrství, církev boží (na Slovensku), Nový Jerusalema, a jiné, které však pro nepatrný počet přívrženců a pro skrytost jejich působení lze přejíti prostou zmínkou.

Konečně náleží do té skupiny také armáda spásy, jež tu počala svou činnost v r. 1919. Její hlavní stan je v Praze. Přišla z Ameriky, působí mezi svými přívrženci a těmi, jež chce získati, i mezi všemi, kdo toho potřebují, více lidumilně než nábožensky. Způsob, jak vystupuje a jak svoje názory i nauky sděluje veřejnosti, hudba, průvody, prodej propagačního tisku na ulicích a v hostinských i jiných veřejně přístupných místech, vše to není našemu českému citění dobře pochopitelné. Vnější úspěch její jest dosti pronikavý, hlavně díky jejím vydatným prostředkům hmotným, z ciziny sem plynoucím, ale trvalých výsledků se ještě nedodělala.

Československá církev.

Ač v posledních stoletích velká většina českého národa byla katolického vyznání, nebyla přes to tato přináležitost ku katolické církvi u nás tak samozřejmá a bezpodmínečně oddaná, jak je tomu u národů odevždy katolických. Husitské bouře, různost věr ve stoletích nato následovavších až do bělohorské katastrofy, v tom pak zejména vznik a rozkvět českého bratrství, historické reminiscence na tyto epochy českých dějin a konečně působení zbytků někdejších nekatolických konfesí, posilované vznikem a vzrůstem českého protestantství, vše to dávalo této příslušnosti ku katolictví u nás jakousi rezervu a zabarvení, jež vždy nechávaly otevřenu možnost zaujmouti k němu kritický odstup. Při tom duch našeho lidu nebyl nikdy tak nábožensky jednostranný jako jinde a zachovala se v něm značná dávka tolerance k jiným vyznáním, ba skoro by se mohlo říci, v posledních

desetiletích i určitá přichylnost k nim, třeba nevedla až k přechodu do nich.

Již v době před světovou válkou působením těchto vlivů a jistě ne bez spolupráce nových názorů světových, hlásajících oproštění od náboženství jakéhokoliv, v tom pak především vlivem Volné myšlenky, byl poměr našeho národa ku katolictví rozebírán kriticky, a bylo ukazováno na to, že katolická církev v Rakousku příliš se angažuje pro státní zájmy, třeba byly zájmy ty v nesouladu s prospěchem a tužbami našeho národa. Válka sama posílila tyto hlasy, neboť bylo u nás často vytýkáno papeži, že příliš straní ústředním mocnostem a neujímá se utlačovaných národností v nich, a že zejména katolické kněžstvo příliš horlivě přeje a žehná zdaru zbraní těchto mocností. Proto tato protikatolická nálada po skončení světové války, které pro náš národ znamenalo konec habsburské vlády a státní samostatnost, ještě vzrostla.

Mezitím v lůně katolické církve samé, a to u jedné části jejího kněžstva trval již dlouho zápas o zmodernění církve a o její demokratičtější přetvoření jak v organisaci, tak i v náboženských názorech. Tato strana pokroku byla v českých zemích zastoupena klubem reformního katol. duchovenstva, tedy kněžstvem samým, kdežto soudobé a obsahově stejné snahy ostatních příslušníků církve se tříštily a neznamenal tak mnoho, aby způsobily zřejmý převrat a daly přímý podnět k tomu, co následovalo.

Když po zřízení našeho státu nálada v národě ukazovala tendenci proti jakýmkoliv privilegiím jak světským tak i duchovním a když mladý stát jevil chuť po osvobození od habsburského panství upravit také náboženské otázky moderním způ-

sobem a zejména uvolniti se od katolické církve, v níž byl mnohými spatřován nedostatek pokroku a českosti, tu smělejší členové onoho klubu dorozuměvše se s pokrokovým živlem laickým prohlásili se počátkem r. 1920 otevřeně pro odchod z katol. církve, která odepírala splniti reformy klubem požadované, i založili církev novou, již dali jméno československá, aby tak dokumentovali to, že vzniká z vůle národa, dáti si také na náboženském poli svůj směr a nespřáhati nadále svoje osudy s učením, názory a zřízením tak nehybným a zastaralým, i národu našemu v historii tak nepřejícím, za jaké pokládali katolickou církev.

Nová církev, v níž obmyšlené náboženské reformy se slučovaly s národním rázem, se rychle vzmaňala. Hlásili se k ní v českých zemích a zejména v Čechách jednak ti, kdož v duchu již dávno nebyli zajedno s učením katolické církve, ale nemínili se obrátiti přímo ku protestantství, jednak pak ti, kdož z národních důvodů vyčítali katolické církvi její chování k českému národu jak v historii tak i za války, při čemž namnoze náboženský moment byl jim podružnou věcí.

Státní uznání dostalo se československé církvi pro české země r. 1920 a hned tehdy počaly se tvořiti její náboženské obce, jež však po přemožení prvních organizačních obtíží a splnění státních předpisů počaly dostávat od státu schválení teprv rokem 1922 počínaje.

Církev si dala r. 1921 ústavu, podle níž je její hlavou v duchovních věcech patriarcha, ve věcech správních pak ústřední rada v Praze. Patriarcha jest spolu biskupem jedné ze čtyř církevních diecésí, a to západočeské, a sídlí rovněž v Praze. Vedle této diecése jest ještě východočeská,

moravská a slezská, každá v čele s biskupem, diecésní radou a diecésním shromážděním. Biskup východočeské sídlí nyní v Turnově, moravské v Olomouci, slezské v Radvanicích. Nejdůležitější věci správní a věci zákonodárství církevního projednává a rozhoduje církevní sněm, občas se scházející.

Náboženské obce jsou každá přidělena do jedné z těchto diecésí a jest jich v západočeské 56, ve východočeské 55, v moravské 22 a v slezské 15. Správu obce vede rada starších, duchovní záležitosti obstarává farář s pomocnými kněžími. Významné věci rozhoduje shromáždění celé obce.

V poslední době obrací se činnost československé církve i na Slovensko a Podk. Rus, kde sice původně byl počet členů nepatrný (r. 1921 na Slovensku 1910, v Podk. Rusi 191), ale vzrůstá. R. 1925 domohla se zákonného uznání na podkladě předpisů právních kdysi uherských i pro tyto obě země, načež následuje tam nyní zřizování náboženských obcí (první v Bratislavě).

Vybudování československé církve bylo spojeno s mnohými obtížemi. Okolnosti, za nichž vznikla, byly příliš revoluční a byl proto nepravděelný i její vývoj. Téměř všechno členstvo přešlo do ní z katol. církve. V četných osadách přestoupila většina obyvatelstva a s nimi mnohdy také místní farář nebo kaplan katolický, jenž ovšem zůstal na faře a používal dále katolického kostela pro novou církev, stejně jako vedl dále církevní matriky kdysi katolické. Jinde, kde kněz nepřešel, kde ale stala se československou valná část osadníků, zejména pak tam, kde bylo v místě několik katolických kostelů, příslušníci československé církve, opíraje se o důvody historické (kostel byl kdysi husitský nebo vůbec nekatolický), začali ho používat pro svoje

bohoslužby, do fary uvedli svého kněze a buď zne-
možnili docela katolické užívání, nebo byli ochotni
připustiti katolíkům jen spoluužívání těchto nemo-
vitostí. To vzbuzovalo odpor katolické církve, který
vyvrholil v jejích žádostech na stát, aby jí vymohl
vrácení těchto kostelů, far a jiných objektů. Spory
o to dlouho se vlekly, posléze pak přece dopadly
skoro vesměs ve prospěch katolické církve, načež
znenáhla byly jí kostely a fary vráceny. Zato po-
čala si Československá církev, namnoze za vládní
peněžitě podpory, budovati svoje vlastní kostely
nebo církevní domy s modlitebnami v nich a tak
se osvobozovala od potřeby kostelů katolických.

Horší obtíže, než byly tyto, měla církev ve svém
vývoji vniterním. Prvním pojitkem jejích členů byl
odpor k Římu, tedy spíše negativní stránka. Přes
tuto negaci musila se církev hledět dostati pokud
možno brzo k něčemu pozitivnímu, k tomu, aby si
zbudovala svoje vlastní učení a dala si pevný ná-
boženský a liturgický ráz. Hned od počátku dovo-
lávala se Československá církev toho, že jest dě-
dičkou starých ideí husitských a českobratrských.
Těch však stejně se dovolává také českobratrská
církev evangelická, dávši tomu výraz ve svém
novém jméně, i jednota bratrská, která, jak bylo
již řečeno, jest vlastně nejpřímější dědičkou
bratrského učení. Šlo však o to, jak se má tento
rozdíl od katolického učení ve spojení s těmito
historickými reminiscencemi dále vyvíjeti. První
čas československá církev klonila se na základě
svého národního, slovanského rázu ku pravoslaví
a jednala se srbskou církví pravoslavnou o vzá-
jemné sblížení. Směru tomu bylo přáno zejména na
Moravě. Brzo však se počala československá církev
a to zejména její ústřední vedení v Praze a vůbec

její členstvo v Čechách odchylovati od této orien-
tace. Pravoslavná církev jim připadala přec jen
příliš nehybná a zastaralá, i začal nabývati převahy
ráz spíše protestantský, zejména pak onen, jenž
jest zastupován v Anglii tamními církvemi. Tato
změna vedla nejdříve k odcizení od srbské církve,
dále však ve svých důsledcích k tomu, že četné mo-
ravských členů, ba i celých náboženských obcí po-
stavilo se proti takovémuto přeorientování. Došlo
k otevřenému rozporu, za něhož část nespokojenců
se s tím smířila, kdežto jiní vyvodili ze svých
úchylných názorů důsledky a odešli z českoslo-
venské církve, prohlásivše se za pravoslavné.

Celá tato evoluce není dnes ještě skončena,
církev nemá ještě docela pevné základny nábo-
ženské, ač její valný sněm, konaný počátkem r 1925,
způsobil upevnění a vyjasnění, i bude to asi ještě
nějaký čas trvati, než se jí podaří zjednati si takový
podklad, aby s ním trvale vystačila. Jest to zjev,
jenž jest při takovýchto převratech náboženských
a při vznících nových církví obyčejný a jemuž se
nelze ani vyhnouti, takže sám o sobě není pro
československou církev nijakým znamením ne-
příznivým.

Početně jest československá církev velmi silná,
ač se nesplnily naděje činěné některými jejími za-
kladateli, že se v českém národě stane církví
vskutku všenárodní. Podle sčítání z r. 1921 měla
525.333 členy a od té doby jejich počet jistě ještě
stoupl, takže by se mohl dnes odhadovati na
7—800.000 duší. Nejvíce členstva mají Čechy (r. 1921
437.377), kdežto Morava (61.786) i nehledě k onomu
odchodu některé části do pravoslaví nevykazovala
hned od počátku tak mocné hnutí, spíše ještě
Slezsko (24.069), kde spolupůsobily v pohraničních

krajinách národnostní poměry, ježto tam polonisace měla vždy značnou oporu v polských katolických kněžích, takže tam nechut českých lidí k polskému nebo popoštěnému kněžstvu přenášela se i na kat. církve samu.

Hmotně propracovává se československá církev jen zvolna z počátečních obtíží. Jeť církvi, k níž stát nemá podle převzatých zákonů nijakých finančních povinností, a musila tedy hned od počátku opírat se jen o sebe, neboť stát poskytuje jí jen roční dobrovolné subvence na kněžstvo a na administrativní náklady; jsou sice dosti značné, ale pro potřeby nové církve a její zařizovací výlohy přec jen nepostačitelné. Snahy církve, aby si u státu vymohla závazné podporování (dotace), posud neměly úspěchu.

Ač jest počet duchovenstva v československé církvi velmi značný, nemá církev posud vlastního kněžského učiliště. Dorost studuje na české evang. fakultě theologické v Praze. V budoucnosti bude asi církev musít přistoupiti k organizaci vlastního theologického studia, ať půjde již o to, aby si vymohla zvláštní státní fakultu theologickou, nebo aby si zřídila svůj církevní theologický ústav studijní, nebo konečně, aby na evangelické fakultě dostala své profesorské stolice.

Starokatolická církev.

R. 1870 usnesl se katolický obecný koncil (církevní sněm) konaný ve Vatikáně, že římský papež jako nejvyšší hlava církve jest universálním biskupem a že jest neomylný, když rozhoduje ve věcech víry a mravů. Proti tomu ozval se odpor u některých katolických učenců, jenž se brzo tak vzmožil

že strhl s sebou také řady věřících. To jest počátek tak zv. vyznání starokatolického, které se rozšířilo v různých zemích střední a západní Evropy, ba vniklo také do Ameriky. Starokatolíci setrvali sice ve svém učení a zařízení na stanovisku blízkém katolické církvi a přidrželi se zejména i starého učení prvotní církve křesťanské, ale přec jen v lecčems připodobnili se také protestantismu.

Do Rakouska přišlo toto vyznání jednak z Německa, jednak ze Švýcarska, které jest dodneška duševním střediskem církve. R. 1877 bylo v Rakousku státně uznáno a dalo si organizaci. V českých zemích obrátili se k němu hlavně Němci a rozmohlo se zvláště v severních Čechách, Moravě a Slezsku. R. 1888 bylo založeno i tuzemské biskupství, ale pro skrovné finanční prostředky nebylo obsazeno, nýbrž zatím spravováno jedním z farářů, až teprv roku 1924 byl zvolen první starokatolický biskup, jenž sídlí ve Varnsdorfu. V českých kruzích nenašlo starokatolické vyznání takové obliby jako mezi Němci. V Praze sice vznikla rovněž náboženská obec, ale dále se církev v českých krajích nerozvětvila. V posledních letech, již po převratu, vlivem jednak českého evangelictví, jednak československé církve, prohlásila se sice pražská náboženská obec pro příspůbení husitskému učení, ale tato změna nepřispěla nijak k většímu rozšíření tohoto vyznání mezi českým lidem.

V celku jest starokatolická církev u nás německého rázu, ač tento ráz nedává zvlášť najevo, omezujíc se více na vnitřní vroucnost církevního života.

Hlavou církve jest jednak biskup pro duchovní věci, jednak pro záležitosti správní synodální rada

ve Varnsdorffě. Zákonodárné věci vyřizuje církevní synoda (církevní sněm), jež také volí biskupa a rozhoduje o nejdůležitějších věcech administrativních. Církevní život se soustřeďuje v jednotlivých náboženských obcích, jichž jest celkem 13 (v Čechách 9, na Moravě 3, ve Slezsku 1). V nich obstarává duchovní věci farář s pomocným kněžstvem, správu pak vede církevní rada a občasně církevní shromáždění.

V poměru ku státu je církev odkázána jen na dobrovolné státní subvence, protože není závazku státu k jejímu dotování. Subvencí se jí skutečně od státu dostává každoročně.

Počet příslušníků činil r. 1921 dohromady 20.255 a jest nyní jen o málo vyšší, ježto se církev rozšiřuje nepatrně.

Podrobněji vyhlíží počet ten takto:

Země	r. 1910	r. 1921
Čechy	14.631	16.329
Morava	2.244	2.799
Slezsko	246	975
Slovensko	—	145
Podk. Rus	—	7
	<hr/>	<hr/>
	17.121	20.255

Kněžský dorost studuje v zahraničí a odtamtud se duchovenstvo doplňuje, což jest při převážně německém rázu církve tím snadnější, ač s hlediska státního ne zvlášť vítáno.

Pravoslavi.

Ač český národ, zejména v 19. stol., jevil silné sympatie k Rusku a Rusům jako největšímu státu a národu slovanskému, a ač viděl v pravoslaví

hlavní znak tohoto slovanství, přes to se rozšířilo pravoslaví v českých zemích v dřívějších dobách jen nepatrně. Bylo omezeno jednak na sporé nádhence, kteří se k němu přihlásili, vedeni jsouce ideou slovanství, jednak pak ony, kdož kdysi v pravoslavných zemích pobývali a přijali tam tuto víru, konečně pak na východoslovanské a jihoslovanské cizince zde usazené, zejména Rusy, a na hosti přicházející do českých světových lázní.

Z toho důvodu nebylo toto pravoslaví v českých zemích ani náležitě zorganizováno. V Praze byla od mnoha let jakási náboženská obec s pravoslavným knězem v čele; byl to Rus a sloužil hlavně oněm lázeňským hostem, pro které byly zřízeny, zejména z ruských darů, pěkné pravoslavné chrámy v Karl. Varech, Mar. Lázních i Frant. Lázních, kdežto v Praze samé užívali pravoslavní kostela sv. Mikuláše na Staroměstském náměstí. Pražská církevní obec byla zřejmě součástí vídeňské pravoslavné obce u sv. Sávy, která patří k tak zv. rakouskosrbské církvi pravoslavné, podléhala pravoslavnému biskupovi zaderskému a tím opět metropolitovi černoveckému jako vrchní hlavě této církve.

Jinak vyhlížel obraz pravoslaví v Podk. Rusi a částečně ve východním Slovensku, pokud tam sahala sídla Rusinů. Rusíni byli pravoslavnými až do polovice 17. stol. Tehdy se dohodli jejich duchovní s Římem a podržili se papeži, čímž vznikla církev řeckokatolická čili uniátská. Nelíšila se valně od pravoslavné, neboť byla snaha neukazovat příliš tuto změnu, a dodnes ještě nevidí laik nijakého valného rozdílu mezi bohoslužbou a modlitbami obou vyznání, jejichž vnější ráz zůstal pravoslavný. Organizace pravoslaví v těchto zemích znenáhla zanikala, až v 19. stol. zhasla docela. Jen

někteří jednotlivci udržovali vědomí staré víry a občas podařilo se jim roznítiti uvědomení starodávné příslušnosti k ní v některé obci zvláště přístupné náboženským a národním citům. Maďaři takovéto pokusy potlačovali tvrdou rukou, ježto jim při jejich nenávisti k Rusům a Slovanům vůbec znamenaly oživení slovanské myšlenky. Poslední takové zašlápnutí pravoslavného hnutí bylo krátce před válkou, kdy byli hlavní účastníci postaveni před soud v Marmarošské Sihoti a tam souzeni.

Světová válka a doby bezprostředně po ní působily větší svobodu také v náboženském nazírání, ústava našeho státu pak dala větší náboženskou volnost právní, povolivši přiznávat i vykonávat vyznání jakékoli — pokud nepřiči se řádu a mravnosti — nejen soukromě, ale i veřejně. To podnítilo také pravoslavné, aby svoji víru opět uplatnili.

V českých zemích, kde pravoslavných jest jen málo, vedlo to k založení nové náboženské obce pravoslavné v Praze, neboť bývalá církevní obec pražská byla za války jako ruská vládou potlačena a zašla. V Podk. Rusí a na Slovensku počalo tisíce Rusinů hlásiti se ku pravoslaví a opouštěti uniátskou církev. Působilo tam také rostoucí národní uvědomení slovanské, které u těchto prostých lidí bylo tak úzce spjato s představou pravoslaví, že Slovan, Rus a pravoslavný byli pro ně stejnými pojmy. Opouštění řec. kat. církve naráželo tam na odpor, neboť předpisy o takovémto odchodu z církve byly v bývalých Uhrách velmi obtížné a odcházející jim z největší části vůbec nevyhovovali. Pro nové příslušníky pravoslaví bylo potřeba opatřiti nějak církevní organizaci, hlavně proto, že odchod nedál se klidně, neboť obyčejně přešla k pravoslaví celá osada a obyvatelé zmocnili se místního uniátského

kostela, dosadili tam svého pravoslavného kněze a nechtěli vrátit tento církevní majetek. Leč tu naskytla se překážka, která zdržela celé uspořádání tohoto mocného hnutí náboženského.

Pravoslavní Slované v někdejších Uhrách byli podřízeni metropolitovi v Karlovcích a tvořili tak uherskosrbskou pravoslavnou církev. Když Karlovice s jižním Uherskem dostaly se po světové válce k Jugoslavii, spojila se srbská pravoslavná církev jugoslávská, jejíž hlavou jest bělehradský patriarcha, s těmito nabytými částmi pravoslavnými a bělehradský patriarchát byl sloučen vjedno s metropolí karlovičskou. Na základě toho prohlásila srbská pravoslavná církev, že jako dědička a nástupkyně bývalé uherskosrbské církve činí si nárok na pravoslaví na Slovensku a v Podk. Rusi jakožto součástky někdejšího uherského státu a že tedy svoji pravomoc (jurisdikci) vztahuje také na tyto země. Podobně že jsou jí podřízeny i pravoslavní v českých zemích, ježto biskupství zaderské, kam prostřednictvím vídeňské pravoslavné obce kdysi Praha patřila, bylo v posledních letech přeneseno na jugoslávskou půdu do Šibenika.

Proti těmto nárokům povstal u jedné části pravoslavných zejména v českých zemích odpor, neboť pokládají za svou vrchní hlavu patriarchu cařihradského a uznávají jeho pravomoc, která prý na něho podle církevního práva přešla, když rakouská a uherská církev pravoslavná zmarem bývalé rakouskouherské říše zanikla.

Tento spor, jenž jest církevního rázu a jenž roztrhl pravoslavné na dva tábory, není ještě rozřešen a jest příčinou, že se zdržuje organizace celého pravoslaví v tuzemsku a zejména že není zdejších pravoslavným možno zjednat si pro svou

nastávající pravoslavnou církev v našem státě samostatnost a neodvislost (jíž se říká v pravoslaví autokefalie — samohlavnost), neboť tuto autokefalii musí uděliti ta církev, ku které kdysi náleželi odcházející pravoslavní. Tu tedy není jim dnes jisto, zdali jest oprávněna a povolána dáti tuto autokefalii církev srbská nebo cařihradská. Až zdejší pravoslavní se zorganizují v církev a zjednájí si pro ni autokefalii, bude nová církev od zahraničí docela neodvislá, takže bude rovnocennou a v jedné řadě s pravoslavnou církví rumunskou, srbskou, řeckou, ruskou atd. Není v pravoslaví taková jednota, jak jest tomu v římském katolictví, kde jest papež hlavou církve po celém světě rozšířené, nýbrž každý stát, kde pravoslavní jsou čteně zastoupeni, má svou pravoslavnou církev (srbskou, rumunskou, řeckou, polskou atd.) a cařihradský patriarchát jest jen po čestné stránce nejpřednějším mezi ostatními hlavami těchto jednotlivých církví, kdežto skutečný vliv a moc tohoto patriarchátu v posledních létech velmi poklesly.

Počet pravoslavných, před lety jen nepatrný, v našem státě stále roste, a bude jich nyní patrně přibývati tím více, když zákonem z dubna 1925 byl usnadněn přestup z jednoho vyznání do druhého také na Slovensku a Podk. Rusi. Data ze sčítání obyvatelstva ukazují tento počet pravoslavných:

Země	r. 1910	r. 1921
Čechy	832	7292
Morava	210	1687
Slezsko	21	242
Slovensko	1439	2879
Podk. Rus	558	60.997
Dohromady	3060	73.097

Poměr pravoslavné církve ku státu bude upraven teprve tehdy, až církev sama bude náležitě zorganizována. Pak bude lze také vyříditi finanční stránku tohoto poměru, a bude to tím naléhavější, protože nová církev bude odkázána na příslušníky ponejvíce chudobné a sotva by byla s to finančně si vystačiti bez státní pomoci.

Židé.

Jako ve všech středoevropských zemích, tak také v našem státě jsou židé zastoupeni mezi obyvatelstvem všude, ač ne v celém státě stejně hustě a ne se stejnými hospodářskými a sociálními účinky na ostatní obyvatelstvo. V celku přibývá v našem státě židovského živlu od západu k východu; kdežto v Čechách jest ho málo nad 1 proc. obyvatelstva, stoupá tato účast na Slovensku nad 4 proc. a dostupuje v Podk. Rusi 15 proc.

Historické tradice židů nesly s sebou také jejich staletou izolovanost a odlišnost od okolí, a v tomto odlišování ať již dobrovolném nebo nuceném jest již zárodek jejich ryzosti beze znatelného smísení s prostředím, v němž žijí. Toto zachování samobytnosti židovstva ovšem má svou příčinu také v tom, že u židů jest pojitkem nejen jejich náboženství, ale také jejich rasa, národnost, příslušnost totiž ku starému kmeni židovskému, jakož i charakteristické vlastnosti a schopnosti z toho prýstící. Tyto znaky provázejí žida i tehdy, když, jak se to nyní nezřídka stává, opustí svou starou víru a stane se bezkonfesioním nebo dokonce křesťanem.

Židé byli, pokud jde o náboženství, v českých zemích vždy pouze trpění a míra tohoto trpění závisela od blahovlnosti jak panovníka tak i úřadů.

Leč již v 18. stol. domohli se toho, že jejich víra požívala přec jen jakési ochrany, počátkem 19. stol. pak bylo jim ulehčeno ještě více, a konečně, když svobodomyšlné zásady téhož století pronikly i do zákonodárství, bylo jim v polovici 19. stol. popřáno plné svobody náboženské, státem chráněné.

Isolovanost židů působila, že žili ve svých zvláštních skupinách, osadách nebo čtvrtích osad, a tyto osady byly spolu také jejich náboženskými jednotkami. Takovéto staré náboženské (kultové) obce židovské byly v českých zemích odedávna, ale teprv v r. 1890 byly jejich poměry náležitě upraveny rakouským státním zákonem.

V čelo každé náboženské (kultové) obce židovské bylo postaveno představenstvo se starostou kultové obce, obcí volené, o větších věcech pak jedná výbor z členů obce nebo dokonce tak zv. rozšířený výbor. Rabín, to jest vůdce obce na duchovním poli — židovské náboženství nezná zvláštního kněžského stavu, rabbi znamená moudrý —, jest pouze zaměstnancem kultové obce a jeho moc v ní jest omezena, záležíc spíše na jeho osobním vlivu a na jeho účasti při náboženském životě členstva. Kultových obcí židovských jest nyní v českých zemích asi 230 (v Čechách 170, na Moravě 50 a ve Slezsku 10) a stále jich ubývá, protože dnes již přehrady mezi židy a ostatním obyvatelstvem padly, židé se těší stejné občanské svobodě jako ostatní obyvatelé a jdouce za přmyslem a obchodem opouštějí svoje venkovské obce i stěhují se do velkých měst. Tím mnohé obce kultové tak zesláblý členstvem i hmotnými prostředky, že nejsou s to se udržeti a obstarati si svoje potřeby, takže zanikají. Také náboženská vlačnost židů, stále se šířící, má na tom značnou vinu, podobně jako okolnost, že jest nedo-

statek rabínského dorostu a že vůbec židovstva v českých zemích ubývá. Proti 148.988 v r. 1900 bylo ho r. 1910 jen 140.426 a r. 1921 dokonce jen 125.085.

Církevního ústředí nebo vůbec [vyšších] církevních jednotek židovstvo v českých zemích nemá, každá obec jest docela samostatná a není podřízena nijakému vyššímu církevnímu úřadu nebo orgánu. Nebylo jich ani dříve, ač na př. na Moravě býval kdysi tak zv. zemský rabinát, jenž však ve věcech správních neměl zvláštního významu. Také tato nesoustředěnost židovského vyznání ve vyšší celky jest jednou z příčin slabé církevní organizace židů.

O vzdělání rabínského dorostu není postaráno. Studuje v zahraničí, ač pokud jde o české židy na velkou škodu národní uvědomělosti. Nedostatek rabinů, působený také špatnými poměry platovými, jest stále větší.

Pokud jde o poměr státu k židovskému vyznání v českých zemích, není stát zavázán je podporovati hmotně a dostává se kultovým obcím od státu jen každoroční podpory na jejich rabíny, jejichž poměry při tomto úpadku náboženského života nejsou nijak utěšené. Státní podpora ovšem není s to tento úpadek zadržeti, pokud působí příčiny nahoře vzpomenuté.

Valně jiné jsou poměry židovstva na Slovensku a v Podk. Rusi. Židovský živel tam jest v obyvatelstvu zastoupen početně o hodně silněji (na Slovensku jest nad 4%, v P. Rusi pak na 15% židů), pokud pak jde o hospodářský význam v zemi, jest vliv židovstva rovněž nepoměrně důležitější než v českých zemích. I po stránce náboženské jest proti nim rozdíl.

Kdežto v českých zemích je židovstvo zmodernisováno a staré přísné učení židovské nemá tu v celku oddaných přívrženců, jest na Slovensku a zejména v P. Rusi většina židů přísně věřící, dovedla si zachovati neporušenost svého náboženského vyznání a také jeho ryzost od nivelisujících proudů světských. Jsou to tak zv. židé ortodoxní, kteří tvoří na Slovensku většinu mezi židovským obyvatelstvem a mají nejvíce náboženských obcí, v Podk. Rusi pak jsou téměř výhradními zástupci židovstva, ba dokonce mnoho židů tamních nepovažuje ještě ani ortodoxy, za dosti náboženské a zašlo ještě dále, tvoříc tam odrůdu ještě přísnější, chasidy. Menší část židů zvlažnila poněkud ve svém náboženském přesvědčení a otevřela se modernějšímu nazírání. Tito tak zv. neologové vystoupili většinou ze své národnostní uzavřenosti, v níž ortodoxní židé jako příslušníci židovské rasy spíše se zachovali, a přiklonili se v dobách někdejšího uherského státu k maďarství jako státní moci, kultura maďarská více do nich vnikla a drží je ve svém objetí. Tuto orientaci maďarskou zachovali si na Slovensku ponejvíce i nyní.

Rabíni mají v ortodoxních obcích postavení daleko významnější než u židů v českých zemích. Na Slovensku a jmenovitě v P. Rusi — náboženská přísnost židů roste čím dále k východu — jest rabín ne služebníkem obce, nýbrž mocným činitelem v ní, ba mnohdy její duševní hlavou, soudí a rozhoduje nejen v otázkách náboženských v obci, ale namnoze také ve věcech a sporech čistě světských ba i obchodních mezi souvěrci.

Až do sedmdesátých let 19. stol. nebylo v Uhrách pro stát rozdílu mezi židy a jejich náboženskými obcemi, které, nemajíce vyššího střediska, žily každá

pro sebe. Tehdy však uherská vláda pojala plán zorganizovati židy po administrativní stránce jako náboženskou společnost. Svolala r. 1868 sjezd (kongres) jejich obcí, kde jim předložila svůj projekt. Leč pouze menšina byla ochotna tuto novou organizaci přijmouti a také jí přijala, pročez tyto obce dostaly obecně název obcí kongresových; protože byly to obce ovládané oněmi pokrokovějšími živly v židovstvu, vládě více oddanými, zovou se také obcemi neologickými. Tyto obce dostaly potom zemský svaz pro Uhry a jeho společnou správní ústřednu v Budapešti, nazvanou ústřední kancelář.

Krátce potom usjednotily se také ostatní obce židovské — mimo několik — že si zřídí rovněž v Budapešti podobný svaz a správní ústřednu (ústřední kancelář), což jim bylo uherskou vládou i povoleno. To byl tedy svaz obcí ortodoxních, protože sdružily se v něm obce, jež měly ortodoxní členy. Oněch nemnoho obcí, které se nepřidaly ani ku svazu prvnímu ani druhému a které následkem toho neměly pak vyšší organizace, bylo nazváno obcemi status quo ante (obce dřívějšího stavu).

Na Slovensku nebylo po převratu původně takovýchto ústředních organizací, protože obě kanceláře zůstaly v Budapešti. Nejdříve vzchopily se k nové organizaci obce ortodoxní a zřídily si r. 1920 nový svaz pro Slovensko a novou ústřední kancelář v Bratislavě. Obce neologické teprve v poslední době zanášejí se podobnou myšlenkou, kdežto obce status quo ante, kde jest náboženský život nejslabší, trvají ve staré roztržiténosti. Jest pak ortodoxních obcí na Slovensku asi 120, neologických asi 30, status quo ante asi 25.

V Podk. Rusi až na jednu neologickou jsou pouze ortodoxní obce náboženské počtem 21. Tyto

ortodoxní obce se před krátkou dobou přiklonily ku bratislavskému svazu, jenž pro ně zřídil v Užhorodě exposituru své kanceláře.

Židovské vyznání bylo v bývalých Uhrách již od stárá trpěno, když pak pronikala náboženská svoboda, uznána byla také jeho starobylost v zemi a prohlášeno bylo r. 1867 za recipované. Rabíni do- stávají následkem toho kongruu stejně jako du- chovní jiných církví recipovaných (kat., protest.). Jinak však stát nedává nyní židům dalších podpor kulturních.

Rabínský dorost vzdělává se na theol. školách, ješivy zvaných, které má právo zříditi si každý zkušenný rabín, jichž však ve skutečnosti existuje v zemi jen menší počet. Některé z těchto škol se vyšínuly nad jiné a mají zvlášť dobrou pověst, tak- že se na ně nazírá skoro jako na školy vysoké. Jsou to školy vesměs nestátní, patří náboženským obcím nebo jsou i soukromým podnikem rabínským.

Konečně jest nutno ještě se zmíniti o jednom směru v židovstvu, jenž má pro ně v tuzemsku značný význam. Jest to sionismus, jenž hlásá spo- jení židovstva nejen na podkladě náboženském, ale také národnostním, a prohlašuje židovstvo za zvláštní národnost, které patří stejná práva jako národnostem jiným. Spolu s tím sionismus zasazuje se o obnovení staré vlasti židovské, Palestiny, a podporuje všemožně návrat židů tam a znovu- zřízení tamního židovského státu. Sionismus je hnutí jdoucí celým světem a dosahuje úspěchu v jednotlivých státech podle toho, jak jest tam vláda a obyvatelstvo nakloněno těmto ideám a po- kud židé tam sami jim rozumějí a hovějí. Valná část židovstva nechce však o sionismu nic věděti, uka- zujíc na to, že židovské rozptýlení po světě jest již

tak staré a tak dokonalé, že mimo náboženskou pásku není jiné, jež by židy spojovala, a že židov- ská národnost jest jen prázdné heslo, protože v ná- rodnostním ohledu není jiné přirozené cesty než se přikloniti ku prostředí, v němž žid byl zrozen i vychován a v němž žije. Tomuto hnutí se říká asimilace a židé myšlenku tu zastávající nebo v praxi provádějící jmenují se asimilanty.

Jest zřejmo, že stojí tu tyto dvě ideje v příkrém rozporu a také vskutku jest mezi nimi oběma zápas o to, židy získati. V českých zemích sionismus nemá v židovstvu většiny, tu přilnutí židů k obyva- telstvu jest již příliš pokročilé a sionismu jsou příznivi jen nadšenci mezi židy nebo oni, kdož sice jsou pro obnovení Palestíny, ale jinak zůstávají chladnými k národnostní myšlence židovské. Ži- dovské asimilantství, které za rakouských dob znamenalo většinou přilnutí k národnosti německé jako panující a nadělalo české věci národní mnoho škod, nyní v posledních letech přec jen se béře ce- stami správnějšími. Židé v českém prostředí žijící začínají nahlížeti, že jest jejich národní povinností přiznati se k českému živlu.

Země	žid. vyznání	žid. národnost
Čechy	125.083	29.613
Morava		
Slezsko		
Slovensko	135.918	71.018
P. Rus	93.341	79.560
celkem	354.342	180.191

Na Slovensku a v Pod. Rusi, kde židovství jest silnější a konservativnější, ukázala se mocnou ta stránka sionismu, jež zdůrazňuje příslušnost k ži-

dovství jako národu. Výsledek tohoto hnutí se objevil při sčítání obyvatelstva r. 1921, neboť mezi oněmi, kdož se přiznávali k židovskému vyznání, bylo mnoho těch, kdož se spolu také přihlásili k židovské národnosti, jak jest viděti z přehledu na str. 91.

Bezkonfesnost.

Je-li řeč o náboženském rozvrstvení obyvatelstva, nutno je pojmouti do toho také ty, kdož nejsou jako členové v nijaké církvi a nehlásí se k žádnému vyznání (proto lidé bez vyznání, bezkonfesní, bezvěrci), že sice uznávají existenci boha, ale nechťejí se dáti vtěsnati se svými náboženskými názory do žádné z daných konfesních příhrádek (bezkonfesní v užším smyslu), nebo že existenci boha popírají vůbec (atheisté). Mezi těmito bezkonfesními jest mnoho osobních odstínů názorových, takže již napřed není možno mluvit u nich o nějaké všeobecné organizaci, jejíž účel a obsah by byl náboženský nebo jednotně ideový.

Bezkonfesnost a hlavně atheismus byly dlouho potlačovány, ač v historii vždy se vyskytovaly a ač dějiny tohoto zjevu jsou plny význačných událostí. V Rakousku i v Uhrách teprv 19. století přineslo uvolnění tohoto stavu a od 2. polovice téhož století byla existence bezkonfesnosti ve státě když již ne úředně přiznána, tedy aspoň trpěna. Dokonalé osvobození a zrovnocnění bezkonfesnosti přinesla teprv doba nejnovější, v našem státě pak vlastně teprv jeho ústava i praxe. Dnes není právního rozdílu mezi občanem bezkonfesním a tím, kdo jest v nějaké církevní organizaci nebo i, stoje mimo ni, přiznává se k nějakému vyznání.

S oním stavem tu vylíčeným souviselo, že bezkonfesnost byla dříve osobní statečností jednotlivců a počet těch, kdož měli odvahu k tomuto projevu přesvědčení, byl jen skrovný. Tak při sčítání obyvatelstva v býv. Rakousku r. 1910 bylo v českých zemích bezkonfesních lidí jen 12.981. Jak působilo uvolnění tohoto přesvědčení, jest zřejmo z dat sčítání r. 1921, kdy v týchž zemích přihlásilo se jako bezkonfesních 716.515 osob. Poměrně nejvíce bezkonfesních mají Čechy (658.084, t. j. desetinu všeho obyvatelstva). Morava s 49.036 a Slezsko s 9405 stojí daleko za nimi, ač zejména ve Slezsku bezkonfesní hnutí mocně roste. Na Slovensku (6818) a v P. Rusi (1174) jest počet bezkonfesních mizivě malý a připadá z něho patrně velká část na Čechy tam působící.

Úprava poměru státu a církve.

Dnešní poměr, v němž jsou jednotlivá vyznání a církve k československému státu, není u všech stejný a není ani v souhlasu s moderním nazíráním na úkoly a poslání státu, když při tom ústavní listina zaručuje svobodu vyznání a volnost jeho veřejného i soukromého výkonu. S tohoto hlediska je zastaralým činiti rozdíl mezi vyznáními státně uznanými a těmi, jimž se tohoto uznání nedostalo, u církví pak jako náboženských organizací není srovnatelné s tímto moderním cítěním, aby se stát choval ku každé jinak, ať jde o jeho finanční poměr k ní (některé státem podporovány nejsou, jiné ano, u těchto pak někde jest to dobrovolná podpora státní, jinde závazek státu), nebo o jiné vztahy mezi nimi (účast při obsazování církevních míst, dozor nad církevním jměním, potvrzování duchovních).

Moderní stát, jehož znakem v poměru k náboženství jest nestrannost, jenž nemá přímého zájmu na tom, jaká vyznání a církve na státním území vznikají, existují nebo zanikají, jak se církevní život rozvíjí atd., a potlačuje jen ty, jejichž učení nebo organisace ohrožují jeho existenci nebo působení, musí se snažit, aby své postavení upravil tak, aby všechny církve byly k němu stejně daleko, aby přestaly výhody nebo nevýhody jednotlivých z nich vůči státu a aby konečně vůbec stát unikl jakémukoliv styku s církvemi, o něž jako akonfesní nemá zájmu. Při tom stát nechce zasahovati nijak do náboženského citění svých občanů, ba naopak zaručuje jim svými zákony, volnost vyznání a náboženského přesvědčení.

K tomuto poznání přispívá také mnoho poučení, jež skýtají dějiny, neboť styky státu a církve již v minulosti neudržely se vždy v mezích rovnováhy obou těchto činitelů, takže buď nabyla převahy církev a působila potom na stát svým vlivem ve svůj prospěch, nebo stát ukázal se silnějším a těžil z těchto styků pro své účely používaje k nim církve v její organisaci celkové i místní, v jejích duchovních, jejím učení i jejím životě. V obojím případě však byl stát vázán tímto poměrem, jenž snad měl kdysi smysl a význam, pokud byla v obyvatelstvu rozšířena jediná církev, stával se však bezprávím a odporoval pojmu nestrannosti státu, jakmile vznikla a nabyla rozšíření i jiná vyznání ve státě, která nebyla účastna tohoto poměru, nehledě k tomu, že nebyl by dnes v souhlase s akonfesním postavením moderního státu.

S druhé strany nemůže moderní stát trpěti na svém státním území moci, jež by se projevovala neodvisle od něho a nebyla jako vše ostatní na

tomto území podrobena jeho vlivu a výsosti (suverenitě) státní.

V různých státech jak evropských, tak i amerických vedly tyto příčiny vedle mnoha jiných k tomu, že stát vymkl se z těchto vztahů, jež se ve většině případů týkaly katolické církve, a znovu upravil svůj poměr k církevním otázkám a to s ohledem na rovnocennost a rovnoprávnost všech vyznání, nebo dokonce se docela odvrátil od náboženské stránky svého obyvatelstva a prohlásil se za neinteresována na ní, ježto jest soukromou věcí jednoho každého ve státě, jak hledí na náboženské věci a jak podle toho zařídí svůj poměr k nim jakož i jak církve nebo jiné náboženské organisace upravují svoje vztahy k věřícím.

Tímto odvrácením od náboženských věcí, pokud stát byl na nich posud sám interesován nebo pokud měl svým zákonodárstvím upraveny náboženské poměry na svém státním území, dospěl stát ku stavu, jemuž se obecně říká rozlučka církve a státu. Jméno samo není zcela přesné, předpokládá, že tu byl stav, kdy stát byl v určitém poměru pozitivním k jednotlivým církvím, ač ne vždy tomu tak bylo.

Rozlučka tedy znamená, že se stát postavil k jednotlivým církvím do poměru spíše pasivního, totiž takového, kde nechává u svého obyvatelstva volný průchod náboženskému životu, jeho projevům i jeho organisaci a spokojuje se zasahováním do těchto věcí jen potud, pokud by byla nebo mohla býti ohrožena státní existence, pořádek a bezpečnost nebo mravní řád ve státě.

Jestliže stát docela se postavil stranou náboženských věcí, mluvíme o úplné rozluce. Když však upravil svůj poměr k vyznáním a církvím

sice volněji, než býval kdysi, aniž by však poměr ten zcela přerušil a docela se odvrátil od věcí náboženských, jest to rozluka neúplná.

Jak to stát provede, není všude stejné a není také ani možno postupovati všude podle jednoho vzoru. Jinak musí vyhlížeti rozluka tam, kde stát byl posud v pevně upraveném poměru k jediné církvi, jinak zase, kde nebyl tento poměr tak vyhraněný nebo kde se týkal vyznání několika. Jinak bude vyhlížeti ve státě nábožensky jednotném, jinak opět tam, kde jest obyvatelstvo nábožensky smíšené. Je přirozeno, že také politické nazírání vedoucích kruhů ve státě tu mnoho znamená a že podle toho jinak bude provedena rozluka, kde nechtělo se vystupovati úmyslně proti posavadnímu postavení jedné nebo několika církví, pokud se netýkalo politických věcí a omezovalo se na pole čistě církevní, a opět jinak bude, kde spolupůsobilo také politické pozadí namířené proti některé církvi jako organizaci, jejíž moc zasahá i na politické pole, nebo kde dokonce byl přímo úmysl stlačiti určité církve. Konečně bude rozdíl v rozluce, již stát provedl, nepřehlédaje k tomu, zdali jest církvím vhod a zda s ní souhlasí, nebo kde stát dříve vyjednával s tou neb onou církví.

Z rozluk provedených v různých státech jsou nejznámější rozluky ve Spojených státech severoamerických, v Mexiku, Brasílii a ve Francii (vedle toho v Irsku, Portugalsku, kantonu ženevském a jinde).

Ve Spojených státech severoamerických dospělo se k rozluce ne jediným zákonem a najednou, nýbrž spíše historickým vý-

vojem poměrů. V celku lze označiti tamní rozluku za blahovolnou, neboť jejím hlavním znakem jest, že stát jen žádá, aby se církve organizovaly podle obecných předpisů ve státě platných o organizování určitých světských sdružení a aby se neuplatňovala některá církve vedle státu jako moc od jeho zákonů neodvislá. Jinak tam církve požívají obecné vážnosti a celý život amerického občana jest jí hluboce proniknut. Jednotlivé církve jsou tam organizovány jako náboženská sdružení, podobná sdružením osob k jiným účelům (na př. i výdělečným). Také jest však možno určití nějaké jmění jako nadaci k tomu, aby z něho byly plněny církevní úkoly, jež by jinak připadly sdružením k tomu zřízeným. Finančně nejsou církve od státu podporovány, leč by stát něčím dobrovolně přispěl na vychovávací a lidumilné ústavy církevní. Musí si proto církve náklad na svoji organizaci a svoje působení nésti samy. Původní jmění bylo jim ponecháno, nabývání nového majetku jest však státními předpisy stíženo a podobně i odkazy ve prospěch církví učiněné. Na školském poli nebrání se církvím zřizovati soukromá učiliště, ač na veřejných školách se náboženství nevyučuje. Manželství uzavírá se církevně nebo občansky. Přísaha (dovolávání se boha) zůstala v platnosti; jen ten, kdo v něho nevěří, koná občanský slib.

V Mexiku, kdysi přísně katolickém, byla rozluka provedena v letech 1873—4 jako protitlak proti přílišné politické a hospodářské moci katolické církve. Nadále bylo dovoleno zřizovati pouze místní náboženská sdružení. Majetek církevní byl již dříve církvi odňat až na budovy určené výhradně pro náboženské účely nebo pro vyučování; stát sice zabral i staré kostely jako

národní jmění, ale ponechal je v užívání církevním sdružením. Nového majetku nemovitého církev nabýváti nemůže, leda by šlo o potřebné budovy sloužící církevním účelům. Duchovenstvo je podrobena některým omezením občanským, také řehole jsou vázány omezovacími předpisy a stíženo jejich usazování v zemi. Vyučování náboženství jest ze škol vyloučeno; manželství jest pro stát jen občanské.

V *Brasilii*, jež se stala r. 1889 z císařství republikou, došlo k rozluce hned na to (1890—1893). Církevní organizace je soustředěna v náboženských spolecích, zřízených podle občanského práva občanského. Finanční podpory stát církvím neposkytuje. Jmění bylo jim ponecháno a mohou ho nadále nabývatí bez omezení. Řeholní život není stěžován. Školy jsou světské, bez konfesního rázu, náboženství lze vyučovati pouze mimo ně.

Nejvýznamnější rozlučka jest ona, jež byla vyhlášena ve *Francii*, jejíž provedení není však dodnes ještě skončeno. Týká se především katolické církve, neboť z 39 mil. obyvatelů *Francie* v době rozluky všichni až na 2 proc. byli katolíci. Rozlučka byla vyhlášena řadou státních zákonů v letech 1905 až 1908.

Zákony těmi byla zaručena svoboda svědomí i svobodné vykonávání kultu za omezení plynoucích z ohledu na státní pořádek. Pro výkon náboženství bylo dovoleno zřizovati kultová sdružení, podléhající zvláštním ustanovením, která vyřikly, rozlukové zákony. Rovněž bylo dovoleno, aby se tyto kultové asociace mohly semknouti ve svazy s ústřední správou (zákon měl při tom na mysli utvoření svazů diecésních). Vedle těchto

vlastních kultových sdružení mohou obstarávati náboženské potřeby také spolky občanského rázu nebo mohou je opatřiti i jednotlivci, když při tom zachovají předpisy práva shromažďovacího (při shromážděních k církevním účelům, bohoslužbách atd.). Taková shromáždění, jež jsou již obvyklá od dřívějšíka, mohou se konati nadále beze zvláštního oznamování úřadům.

Stát nepřispívá ničím na potřeby kultu, rovněž tak departementy (kraje) a obce. Kostelní budovy, jež jsou ve vlastnictví státu nebo obcí, ponechávají se bezplatně v užívání spolkům pro církevní potřeby zřízeným nebo také jednotlivým církevním zaměstnancům. Totéž platí i pro církevní budovy, jež neslouží přímo bohoslužbě, jen že stát může těchto svých budov použití i k jiným účelům, zejména věnovati je veřejným potřebám. Jinak postupuje se u církevního jmění mimo případy budov tu zmíněných. Jestliže jmění to pochází od státu, vrací se mu. Jmění určené k účelům dobročinným nebo nekultovým odevzdá se veřejným ústavům se stejným účelem. Také jmění, kterého nabyly církevní ústavy darováním neb odkazem soukromých osob, lze za jistých omezení požadovati zpět. Ostatní církevní majetek se může vydati kultovým spolkům do vlastnictví za jistých omezení. Nedojde-li ku zřízení spolku takového, dostane jmění obec nebo její dobročinné ústavy, aby ho bylo užito ku stejnému účelu, ku kterému bylo původně ustanoveno. Jmění určené účelům vyučovacím připadá obcím.

Manželství je pouze civilní, požehnání sňatku církví nad to není však vyloučeno.

Náboženství se na veřejných školách nevyučuje.

*

Zajímavá jest, že katolická církev, která má v občanstvu Francie, pokud jsou to katolíci, přec jen silnou oporu, nepřijala tuto rozlukovou úpravu a zejména opřela se tomu, aby byly zřizovány kultové spolky po jednotlivých farnostech, jak s tím zákon původně počítal. Po dlouhém hledání nějakého východiska se konečně dospělo k tomu, že budou zřizovány kultové spolky po diecésích, tak že bude v nich míti rozhodné slovo diecéšní biskup, čímž by bylo vyhověno také církevním zásadám, zejména pokud jde o majetkovou stránku. Leč ani to nebylo ještě provedeno a organisace katolického života církevního ve Francii v poměru ku státu francouzskému zůstává ve stavu neupravenosti a přechodu.

Zkušenosti nabyté v různých státech s jednotlivými formami rozluky jsou a budou, dojde-li v Československé republice k nové úpravě poměru mezi státem a církvemi, pro ni velmi cenné. Jakými cestami bude se u nás bráti případná rozluka, závisí ovšem ode mnoha okolností a jest v těsném spojení s politickou situací vnitrozemskou i s ohledy na poměry zahraniční. Jest možno, že bude rozluka ta provedena státní mocí beze zřetele k tomu, zdali církev s ní vůbec souhlasí a zdali jest jim vhodná forma, v níž se rozluka děje. Není však vyloučeno, že bude dána přednost uskutečnění rozluky po předcházejícím jednání s církvemi aspoň v některých bodech. Rovněž bude dlužno uvážit, zdali jest výhodnější, aby byla rozluka provedena najednou nebo aby byla prováděna po částech podle toho, jak poměry vyžadují jejich jednotlivých stránek nebo je připouštějí. Ač jest správně rozuměti rozlukou jen rozlukou úplnou, při níž se stát a církev

navzájem rozejdou a půjdou nadále svými docela odlišnými cestami, není vyloučena ani možnost, že bude provedena jen částečná rozluka, při níž nebude tohoto vzájemného odcizení a kde půjde tedy spíše o novou úpravu poměrů mezi státem a církví.

Při tom všem jest míti na mysli, že Československá republika není dnes státem obývaným lidmi jednoho vyznání, nýbrž jest zde několik vyznání, která jsou v rovnováze sice právní, ne však početní, a že rozluka, má-li býti důsledná, musí se týkati všech. Konečně třeba si vzpomenouti, že má-li rozluka vskutku dojíti pochopení a neustrnutí na prázdné právní formě, při níž by obyvatelstvo neporozumělo jejímu obsahu a nebylo přístupno jejímu provedení, dlužno jest uvéstí ji v soulad s jeho náboženským a státním cítěním a nepožadovati od rozluky více, než mohou jí poskytnouti poměry ve státě vládnoucí, tedy nepřepínati jí.

O rozluce a o tom, co jest v ní obsaženo a co způsobí, se sice u nás mnoho mluví a píše, ale málo podstatného se o ní ví. Veřejnost vidí po každé jen některou z jejich stránek a není si vědoma toho, jak mnoho otázek jest v tom zahrnuto. Nejde snad jen o vyloučení náboženství ze škol, ani pouze o to, jak naložiti s církevním majetkem, nebo zda zastaviti podpory církvím od státu davané; toť jsou jen jednotlivé stránky rozlukového programu. Těch všech otázek v rozluce skrytých jest daleko více, a jejich celkovou výslednicí jest zásada, oddělití od sebe nadobro stát a církev, opustití jejich posavadní společné koleje, ale při tom uplatnití výsostné právo státu, které nepřipouští, aby ve

státním obvodu trvala moc jiná, církevní, jež by tam žila a působila neodvisle od moci státní a bez ohledu na ni.

Které jsou hlavní věci, jež jest potřebí při rozluce míti na zřeteli, bylo viděti již nahoře, když byl uváděn stručný obsah rozluky v jiných státech. Podobně i u nás bude, dojde-li k rozluce, potřebí uvažovati o těchto otázkách, ať by již šlo o rozluce úplnou nebo částečnou, ať budou řešeny takovéto otázky všechny nebo jen některé z nich. Nejvýznamnější z nich podle oněch cizozemských příkladů i podle názorů vědeckých odborníků jsou tyto:

Správa církve, plnění jejích náboženských úkolů, hospodaření církevním majetkem k účelům, jimž slouží, vše to vyžaduje určité organizace církve a jejích částí na státním území. Vzniká tu tedy otázka, zdali organizace k tomu potřebné mají býti státem trpěny nebo zachovány, jakož i dále, jak mají býti utvářeny, aniž by tím doznávala újmy výsosti státu a aniž by církev se podstatně odchylovala od běžných ve státě forem života organizačního (spolkového, shromažďovacího, nadačního atd.), všemu občanstvu otevřeného.

Podobná otázka vzniká i ohledně dalšího trvání řádů a kongregací na státním území, zdali totiž mohou tu dále existovati a vykonávati svou činnost a v jakých formách se s hlediska státního jejich život a organizace mají rozvíjeti.

Jednotlivé církve, zvláště katolická, mají dnes na státním území značný majetek, určený různým účelům církevním nebo náboženským. Jest tedy další otázka, zdali má býti církvím tento majetek ponechán nebo má-li ho stát užiti k jiným účelům, tu pak opět, zdali mají to býti nábo-

ženské účely třeba jiných církví se dotýkající nebo zda jest tento majetek obrátiti k účelům světským. Jestliže majetek se církvím ponechá, jest upravití otázku, jakým způsobem má každá církev nadále svůj majetek držeti a spravovati, zdali jest svobodná v jeho další nabývání, zcizování a užívání nebo zdali se tak může dítí jen za jistých omezení se strany státní.

Posud se církve účastnily při výchově mládeže ve školách a náboženství bylo povinným nebo nepovinným předmětem vyučovacím. Mimo to mohly zřizovati pro děti ve věku školském nebo pro pokročilejší mládež vlastní církevní školy, namnoze se stejnými právy při jejich návštěvě, jako mají školy veřejné (státní). Rozluce musí určití, zdali náboženství má nadále patřiti do škol a za jakých podmínek, jakož i zdali církve mají napříště právo držeti a zakládati svoje školy, po případě zdali jsou v tom postaveny na roveň ostatním, kdož mohou soukromé školy zakládati, či zdali vůbec jsou vyloučeny z tohoto práva.

V rozluce leží také finanční neúčast státu na církvích, takže stát nemá nadále nijak hmotně podporovati církve nebo její osoby či věci. Přerušeni tohoto finančního styku může se státi neprodleně, může však také stát na jistou dobu ještě v tomto poměru setrvati, resp. učiniti výjimku z toho pro určité speciální účely. Totéž, co o státu, platí také o jiných veřejných útvech (zemích, obcích).

Výchova kněžského dorostu má se státi při rozluce věcí čistě církevní, ovšem může stát se rozhodnouti, zdali chce církvím vzhledem na důležité postavení a působení duchovenstva v obyvatelstvu stanoviti pro svůj obor jak ohledně

výchovy dorostu, tak i ohledně kvalifikace duchovních nějaká pravidla nebo omezení.

Hřbitovy církevní (konfesní) byly posud postaveny na roveň obecním nebo jiným veřejným. Nadále bude se musít upravit otázka, zdali církve mají právo je zakládati a udržovati a za jakých podmínek.

V pojmu rozluky jest skryto, že všechny výhody církvi a jejich duchovenstva mají zmizeti, takže nemá býti nadále ve věcech jejich občanského a politického života rozdílu mezi duchovními a ostatními občany státními (vojenská služba, ochrana zákonná zejména trestní a pod.). Tato otázka rovněž žádá upravení při rozluce.

Poměr obyvatelstva a jeho veřejných institucí k církvím musí býti veden zásadou dobrovolnosti, pokud tu nejsou soukromoprávní závazky. Proto nebude nadále právně možným poměr patronátní, totiž povinnost přispívati z jeho důvodu k nákladům církevním, zejména k opravám kostelů a far, a při tom právo spolupůsobiti při obsazování farních míst, ať jest tento patronát spojen s držbou nemovitého majetku (patronát reální) nebo jest tu bez tohoto základu.

Pojem rozluky těžko se snaší s tím, aby byly ve státě nadále slaveny nebo zachovávány církevní svátky, aby trvaly církevní matriky obyvatelstva (o narozeních, sňatcích, úmrtích) místo nebo vedle matrik státních*) s veřejnou platností a aby zůstala náboženská přísaha před soudy a úřady místo slibu

*) Matriky církevní, státním rovnocenné (stát vede matriky jen těch, kdož nejsou v církvi matričním právem nadané), jsou pouze v českých zemích. Na Slovensku a v Podk. Rusi jsou od r. 1894 pouze civilní matriky, jež tam vedou zvláštní veřejní funkcionáři, zvaní matrikáři.

nebo přísahy občanské, aby sňatky s platností pro státní obor bylo lze uzavřítí církevně a vůbec jinak než občansky*), aby změna vyznání děla se za součinnosti veřejných úřadů a pod. Proto také tyto věci vyžadují při rozluce nutné úpravy.

Tím vším není pojem a rozsah rozluky úplně vyčerpán, neboť, jak již bylo uvedeno nahoře při rozluce v jednotlivých státech, otázky s rozlukou související zasahují do přechetných sfér státního a občanského života, do všech těch, kam zasahuje církevní život, zejména pokud je ve styku se životem státním.

Nevíme dnes, co nám přinese zítřek, a nelze tudíž dnes ani říci, zdali přes snahu jedné části veřejnosti po tom bude úprava poměru mezi naším státem a církvemi aspoň v dohledné době řešena jakožto rozluka obou nebo jen jako revise dnešních poměrů, aniž by byl opuštěn posavadní styk státu s církvemi. Vždy však bude musít míti parlament a vláda při tom na zřeteli to, co jest hlavní známkou moderního státu, že jest jediným a výhradným pánem na svém území a že mimo něj a jeho moc nemá býti na témž území organismu a moci, jež by byla na státu nezávislá a žila svým životem bez ohledu na státní výsost a bez přízpůsobení se jí.

*) V českých zemích jest možno dnes uzavřítí sňatek buď civilně (před veřejným úřadem) nebo církevně. Na Slovensku a P. Rusi od r. 1894 byl možným jen sňatek civilní, ale zákonem Československé republiky z r. 1919, jímž bylo upraveno uzavírání sňatků, byly i tam zavedeny obě možnosti.

Mapa katolických diecézí, zabírajících území Československé republiky.

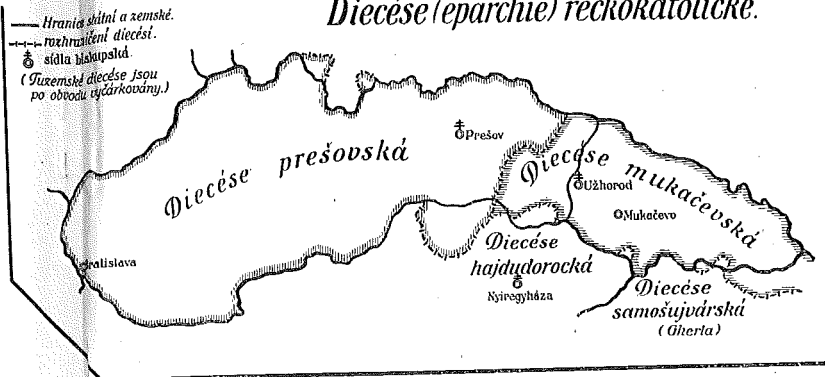
Diecéze římskokatolické.

Diecéze (eparchie) řeckokatolické.

— hranice státní a zemské.
 rozhraní čim římskokatolické diecézí
 ☞ sídla biskupská.
 (Tuzemské diecéze jsou po obvodu vyčárkovány.)

— hranice státní a zemské.
 rozhraní diecézí.
 ☞ sídla biskupská.
 (Tuzemské diecéze jsou po obvodu vyčárkovány.)

NĚMECKO

P O L S K O

MAĎA SKO

RUMUNSKO

O B S A H:

	Str.
Historický přehled. České země	3
Slovensko a Podkarpatská Rus	12
Povšechný stav dnešního poměru československého státu k církvím a vyznáním	19
Církev římskokatolická	35
Církev řeckokatolická	45
Československá církev evangelická	48
Německá evangelická církev	54
Augsburská církev evangelická ve vých. Slezsku	57
Jednota bratrská (evang. církev bratrská, ochra- novská církev bratrská)	61
Evangelická a. v. církev na Slovensku	62
Reformovaná (kalvínská) církev na Slovensku a v Podkarpatské Rusi	66
Ostatní evangelické církve	70
Československá církev	72
Starokatolická církev	78
Pravosláví	80
Židé	85
Bezkonfesnost	92
Úprava poměru státu a církve	93

REV 15

ÚK PrF MU Brno

3129S03759